

KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI YAYINLARI : 821

Gevheri



PROF.DR. ŞÜKRÜ ELÇİN

TÜRK BÜYÜKLERİ DİZİSİ: 49



KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI YAYINLARI: 821

GEVHERÎ

Prof. Dr. Şükrü ELÇİN

TÜRK BÜYÜKLERİ DİZİSİ: 49

Kapak Düzeni: Saim ONAN

ISBN 975 - 17 - 0010 - 8

Onay: 25.6.1987 tarih ve 928.1 - 2899 sayı
Birinci baskı, 1987
Baskı sayısı: 15.000
Aşlımlar Matbaası - ANKARA

İÇİNDEKİLER

SÖZBAŞI

Türk milletinin hayatında Halk Şiiri geleneğinin çok eski asırlara giden bir tarihi vardır. Bu gelenek, bütün Türk Dünyası'nda bir pınar gibi zamanımıza kadar sözlü ve yazılı olarak kesintisiz akıp gelmiştir.

17. asır Türkiye'sinde bu gelenek hususiyle Saz şiiri kolunda en kudretli şâirlerini yetiştirmiştir. Bu devirde Kuloğlu, Kâtibî, Kayıkçı Kul Mustafa, Öksüz Âşık, Âşık Osman, Karacaoğlan ve Âşık Ömer belli - başlı sanatkârlardır.

Hayatını, edebî hüviyetini ve şiirlerini tanıtmaya çalıştığımız Gevheri de bu asrın çok tanınmış şâirlerinden biridir. 1984 yılında hazırladığımız Divan'ında ve Cönk'lerle Mecmua yapraklarında görülen şiirleri «aşk» temi etrafında dönmektedir. Lirik karakter taşıyan bu şiirlerin büyük çokluğu hece vezniyle ve yaşayan bir İstanbul halk Türkçesiyle kaleme alınmışlardır. Bu eserler ,onun edebî şahsiyetinin âdeta bir sergisi, aynasıdır. Şâirimizin aruz vezniyle yazdıkları ise orta derecede manzumelerdir.

Gevheri, velûd bir şâirdir. Müâsırı ve arkadaşı Âşık Ömer gibi o da pek çok şiir yazmıştır. Çok yazmaktan gelen tekrarlar ister - istemez şiirine zaaf getirmiştir. Bununla beraber, sağlam bir nazım tekniği içinde zarif, ince ve insanı kolayca kavrayan içli şiirleri daha hayatta iken geniş okuyucu ve dinleyici zümresinin gönlünde taht kurmuş ve şöhreti zamanımıza kadar devam etmiştir. Âşık Gevherî'nin bâzı şiirleri bestelenmiştir. Kendi adını alan yaygın besteleri de vardır.

Biz, bu antoloji ile meraklılara bir pencere açmak istedik. Okuyucuların bu pencereden Gevheri'nin şiir ve gönül dünyasına gireceklerini umuyoruz.

BİRİNCİ BÖLÜM

GEVHERÎ'NİN HAYATI VE SANATI

Türk Halk Edebiyatı kavramının anonim mahsuller dışında kalan zengin bir kısmı Halk Şâirleri'nin ortaya koyduğu eserlerle ilgilidir[1]. Biz bu eserlerden Gevheri'ye âit olanlarını daha önce yayınladık[2].

Bilindiği üzere geniş mânâsiyle halk şiiri kavramı içindeki mahsullerin pek azı yazıya geçirilmiştir. Cönklerle mecmualarda görülenler örnek kabilinden eserlerdir. Geriye kalanların bir kısmı sözlü gelenekte yaşamaktadır.

Biz, Gevherî'nin cönk ve mecmualara[3] akseden şiirleri ile yapılan araştırmaların ışığı altında hayatiyle eserlerini aydınlatmaya çalıştık.

I — Gevheri'nin Adı:

Sadeddin Nüzhet (Ergun)'in yayınladığı ve bizim de eski bir cönkte gördüğümüz aynı koşmada adı

---

1 - Şükrü Elçin, **Halk Edebiyatı Araştırmaları,** Kültür Bakanlığı Y. Ankara 1977, s. 1-16.

2 - Şükrü Elçin, **Gevheri Divânı,** KTB. Y. Ankara 1984, 723 sayfa. (İnceleme, Metin, Dizin, Bibliyografya)

3 - Şükrü Elçin, **«Cönk ve Mecmualar Üzerine»,** Halk Edebiyatı Araştırmaları, s. 17-18.

«Mustafa» olarak geçen Gevherî [4], merhum Cahit Öztelli'nin Çorum İl Halk Kütüphanesi'ndeki divândan kitabına aldığı, Bursa (İnebey Medresesi nu. 287) ve elimizdeki Fılat (339-b) mecmualarında kayıtlı başka bir şiirde:

Gevherî mahrem-i aşkındır ebed
Çektiğim hicrâna yokturur aded
Bir garib kulundur kemter Mehemmed
Kurban ol der isen ferman senindir

«Mehmed» şeklinde zikredilmektedir.

Birinci isim olan «Mustafa»yı, şiiri yazan ikinci bir şâir ortaya çıkmadığı takdirde tamâmen reddetmek bizce mümkün değildir. Bu isim, yaradılışı anlatan bir manzume içinde geçmektedir. Şâirin şuûru altına yerleşmiş ve sonradan kullanmadığı bir göbek adı da olabilir. Bugün için üç değerli yazmadan hareketle şâirin adının «Mehmed» olduğunu büyük bir ihtimalle kabul etmek lâzımdır.

II — Gevherî'nin Doğum Yeri:

Fuad Köprülü, Gevherî adlı eserinde, kendisine Kastamonu'dan gönderilen bir rivâyete yer vermektedir. Bu rivâyetin şâiri Kırımlı saydığını söylemekte, bunun doğruluk derecesini tâyin edememekte, ancak İstanbul'a gelen Selim Giray'a medhiye yazmasının bir dereceye kadar memleketinin **Kırım** olabileceğini ileri

---

4 - Sadeddin Nüzhet, **Gevherî**, Koşma sayfa 25; Ankara Millî Kütüphane cöngü, nu. 81

«Gevherî tâbirdir Mustafa ismim
Bir katre meniden halk oldu cismim
Levh-i mahfuz üzre yazılmış resmini
Hikmet-i Hudâ'ya ugradım geldim»

sürmektedir[5]. Bize göre memleketimizın buhranlı bir devresinde İstanbul'a gelen Selim Giray'a, herhangi bir Halk şâirinin —maksadı ne olursa olsun— medhiye yazması mümkündür. Elimizdeki mahdut malzemeye göre Gevheri'nin İstanbullu olması ihtimâlî vardır. Onun uzun müddet İstanbul'da yaşadığını ve memuriyetle gittiği eski vilâyetlerimizde İstanbul'a duyduğu hasretini gösteren deliller vardır. Bu delilleri anakronizm içinde gösteriyoruz.

Hoca Emin adlı bir yazarın «**Menâkıb-ı Kethüdâzâde Mehmed Ârif Hazretleri**» adlı eserinde dikkate değer bir not vardır. İstanbul'da Fener semtinde, bir Yahudi meyhanesinde «.............. ve iskemlelerin üzerinde bilâåram bir beyti Âşık Ömer ve bir beyti Gevheri söyler ve karşılarında dahi kâtipler o beyitlerden hiçbirini zâyi itmeyüp heman kayd iderler.» cümlelerinden anlaşılacağı üzere iki âşık deyişmelerde bulunmuşlardır[6].

Gevherî, bir semâisinde **Üsküdar**'dan bahs eder:

Üsküdarın altı yalı
Neyleyim dünyâda malı
Dedim dilber bir şeftâli
Dedi cânım baş üstüne[7]

der. O, Müstakimzâde Süleyman Sa'deddin Efendi'nin yazdığına göre **Dördüncü Mehmed** ve **İkinci Mustafa** devri şâir ve hattâtı **Mehmed Bahri Paşa**'nın (ölümü 1112/1700) Divân kâtipliğini yapmıştır [8]. Tarihi zikre-

---

5 - Fuad Köprülü, **Gevheri**, s. 7.
6 - Sadeddin Nüzhet Ergun, **Âşık Ömer Divânı**, s. 88.
7 - M. Şakir (Ülkütaşır), **Atsız Mecmua**, sayı 17, 1936, s. 109-111.
8 - Müstakimzâde, **Tuhfe-i Hattâtîn**, s. 482-483, 1928; Sâlim, **Tezkire-i Sâlim**, Dersaâdet, s. 157-159, 1315.

dilmeyen bir zaman içinde Gevherî, memuriyetle eski şehir ve vilâyetlerimize **Şam**'a, **Bağdad**'a giderken İstanbul'u ve gurbete çıkışını şu:

Felek yad illere düşürdü beni
Gurbet diyârına döndürdü yüzü
İslâmbol illeri elvedâ sizi
Kalsın seyrangâhım olan bağlar

mısrâlarıyle anlatır[9]

Şâirin hayâtının umumiyetle İstanbul'da geçtiğini tahmin ediyoruz. Eşref Ertekin'in yayınladığı, bizim divânı hazırlarken faydalandığımız Çorum yazmasında mevcut Dördüncü Mehmed'in Avusturya seferleri ile ilgili iki manzumenin İstanbul'da kaleme alınmış olması ihtimali vardır[10]. Gevherî'nin (1100/1688 - 1689) tarihinde İstanbul'a gelen **Birinci Selim Giray** için yazdığı ve:

Hudâ nusret verse İslâm askeri
Ursalar düşmana tîg u teberi
Sene bin yüz târihinde Gevherî
Pâdişâha Selim Giray Han geldi

dörtlüğü ile biten medhiyesindeki tarihte kuvvetli bir ihtimalle İstanbul'da bulunduğu söylenebilir[11].

Yukarıda verdiğimiz delillerin ışığı altında şâirin İstanbullu olduğunu kuvvetle tahmin ediyoruz.

III — Gevherî'nin Doğum Tarihi:

Gevherî'nin doğum târihi hakkında —bu gün için— elimizde vesika yoktur. Fuad Köprülü şâirin, «on

---

9 - Bursa yazması, şiir: 206.
10 - Eşref Ertekin, Gevherî'ye Ait İki Destan, **Halk Bilgisi Haberleri**, sayı 123, 1942.
11 - Köprülü, Gevherî, s. 7.

yedinci asrın son nısfında şöhret kazanmasını ve (1127/1714 - 1715) den sonra ölmüş olmasını dikkate alarak asrın ortalarında doğduğuna hükmedebiliriz.» demektedir [12]. Bu güne kadar araştırıcıların gözünden kaçan bir şiir, Gevherî'nin doğumu zamânına biraz daha ışık serpmektedir. Mehmet Şakir Ülkütaşır'ın yayınladığı şu:

Hazret-i Mevlâ'dan dilerim ey can
Kemâlin ile efendim var itsün
Beni mesrur idüp kıldın şâdüman
Felek devrittikçe seni var itsün

Sözümde var ise hatâ afv eyle
Kalmasun arada bürûdet böyle
Lûtfun elem olmasun lûtf eyle söyle
Latif sözlerin cânâ kâr itsün

Senin kulunum ey kerîm «Kâtibî»
Nasihat tut budur dostluğun şânı
Hak Teâlâ sana kemlik sunanı
Kem nazar ideni mürdezar itsün

Meyletme adûya bana uyarsan
İşte cânım fedâ câna kıyarsan
Sözüm tut hatırcığım sayarsan
Hak Teâlâ seni berhudar itsün

Efendim yazdım aşkın kitâbın
Hâtırın şâd it bu Gevherî'nin
Virsün getür bu nâmenin cevâbın
Hem dest-i pâkiyle der-kenar itsün [13]

şiirde Kâtibî'yi ululamakta, düşmanlarının aralarını

---

12 - Köprülü, Gevherî, s. 7.
13 - M. Şakir, **Atsız Mecmua,** sayı 17, s. 105-106.

açtığını söylemekte, hatâsı varsa afv etmesini dilemekte ve kendisinden kulu Gevherî için cevap beklemekte olduğunu yazmaktadır. Atsız Mecmua'da yayınlanan bu mühim manzumenin üçüncü kıtası hâriç, az değişik bir örneği (AMKC - 51) de kayd edilmiştir.

Yukarıda adı geçen **Kâtibî, Evliya Çelebi**'nin saz çalışını öğdüğü [14] **Dördüncü Murad**'ın Bağdat seferine medhiye yazan ve (1048/1638) lerde şöhreti yayılmış mağrur şâirlerden biridir. Yine bu asırda kaleme alınmış (1650) tarihli Ali Ufkî'nin Mecmûa-i Sâz ü Söz'ünde şiirleri görülen Kuloğlu Mustafa ile [15] Divan edebiyatçıları arasında eserlerine yer verilen Gevherî [16] onun talebeleri, takipçileridir [17].

Gevherî'nin yaşça ve şöhreti büyük Kâtibî'yi üstat tanıması, dostluğunu kazanması, aralarının bozulması ve kendisinden afv dilemesi gibi sebepler dikkate alındığı takdirde, Fuad Köprülü'nün tahmininin aksine, doğumunun asrın ilk çeyreğinde olabileceği fikrini bize vermektedir. Bu tahminimizi kuvvetlendiren ikinci bilgi ise Fuad Köprülü'nün Temeşvarlı **İbrâhim Naimeddin'in Hadîkatü'ş-şuhedâ**'sından nakl ettiği malzemeye dayanmaktadır. İbrahim Naimeddin, **Üçüncü Mehmed** (1595 - 1603) devrinde **Vezir-i a'zam Dâmad İbrâhim Paşa** zamanında (1005 - 1596) fethedilen Egri Kal'ası'nın muhâfızlığına getirilen **İbrâhim Ağa**'nın ikinci göbekten torunudur. Budin'in 137 kilometre kuzeydoğusunda, Eger suyunun üstündeki bu mühim kal'anın muhafızlığını babası gibi cesaret ve kahramanlığı ile

---

14 - Evliye Çelebi, **Seyâhatnâme,** C. V, s. 283.

15 - Ali Ufkî **Mecmua-i Sâz ü Söz,** Hazırlayan: Şükrü Elçin, 1976, s. 249, 271.

16 - British Museum, Add., 11525 numaralı mecmua; Topkapu Sarayı Türkçe yazmaları nu. 2661.

17 - Sadeddin Nüzhet, **Kâtibî, s. 20-21.**

ün salmuş oğlu Ahmed Ağa da yapmıştır. İşte İbrahim Naimeddin'in dedesi olan zâtın hudut boylarındaki savaşlar sırasında şehâdet haberi duyulunca, orada bulunduğu anlaşılan Gevherî bir mersiye yazmıştır. Yazar, eserinde «......meşhur Gevherî şâir ol esnâda Egre'de bulunup bâlâ-yı risâlede yazılan mersiyesini nazm eylemiştir.» cümlelerini nakl eder[18]. Bu kayda göre Gevherî şiirini, (1157/1744 - 45) tarihinde yazılan eserden önceki zamanda, kat'î olarak hangi memuriyetle, kimin emrinde bulunduğunu bilmediğimiz bir devirde Rumeli'de hudut boylarında kaleme almıştır. İbrâhim Naimeddin'in eserini yazdığı tarihte Gevherî'nin hayatta olması imkânı yoktur. İbrâhim Naimeddin'in dedesinin şehâdeti —tahminen iki nesil düşünülerek hesaplanırsa— (80 - 100) yıl önce olması icap eder. Buna göre Gevherî'nin yukarıda adı geçen mersiyesini (1630 - 1650) lerde yazmış olmasını kabul etmek lâzımdır. **Hadîkatü'ş-şühedâ** yazarının ifâdesine göre Gevherî o yıllarda şöhrete ulaşmış bir şâirdir. Asrın ortalarındaki mecmualarda şiirleri görülen şâirin Kâtibî'den 5-10 yıl sonra doğmuş olabileceği kuvvetle tahmin edilebilir.

IV — Gevherî'nin Hayatına, Öğrenimine, Memuriyetine ve Ölüm Tarihine Dâir Bilgiler:

X Gevherî'nin hayatı hakkındaki bilgiler —bu gün için— tahminlerden öteye geçmemektedir. Çorum yazmasında görülen şu:

---

18 - Köprülü, **Gevherî,** s. 8-9; Köprülü'nün faydalandığı **Hadîkatü'ş-şühedâ**'nın birer yazması Türk Tarih Kurumu (nu. 40) ile Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi (nu. 2037) Kütüphanelerinde bulunmaktadır.

Hacı Bektaş Veli benim pîrimdir
Âsmâna çıkan benim zârımdır
Benim kimsem yoktur Mevlâ kerîmdir
Nasibimse gelür Hind'ten Yemen'den [19]

dörtlükten hayatta tutunacak bir dalı olmadığını ve belki de evlenmediğini tahmin edebiliriz. Şiirlerindeki bilgilerden hür düşünceli ve taassuba karşı bir dindar olduğu anlaşılıyor. Sadeddin Nüzhet'in:

Gevherî eylemiş Hakk'a itâat
İtâat idene olsun beşâret
Hacı Beştaş Veli gibi sâhib-kerâmet
Erkânımız vardır pirsiz değiliz [20]

ve Köprülü'nün yayınladığı:

Hasretinle urdum sîneme taşı
Yoluna terkittim can ile başı
Varup yaslanayım Hacı Beştaş'ı
Abdalın olayım çullar içinde [21]

dörtlüklere bakarak, Köprülü'nün *araştırmasında* «ekserî saz şâirleri gibi Hacı Bektaş Veli'ye intisâbı vardı. Fakat onun ehl-i sünnet akîdelerinden ayrılabileceğini gösteren hiçbir parçasına tesâdüf edemedik.» [22] cümlelerinde gerçek payı bulunmasına rağmen Gevherî'yi naklettiğimiz üç metnin ışığında Bektaşi'den ziyâde Bektâşi muhibbi saymak bize daha uygun görünuyor.* Bir şiirinde Hazret-i Muhammed'ten sonra Ebû Bekir'i zikretmesi onun akîdesine bir delildir.

---

19 - Çorum yazması, şiir: 188.
20 - S. Nüzhet, **Gevherî** Koşma: 168; Köprülü, s. 10.
21 - Köprülü, **Gevherî,** Koşma: 9, s. 25.
22 - Köprülü, **Gevherî,** s. 10.
* Köprülü'nün derlediği şiirde Bursa adı geçmemektedir.

Gevherî'nin eserlerine bakarak az-çok bir medrese kültürüne sahip olduğunu ve divân edebiyatımızı yakından tanıdığını öğreniyoruz.

Gevherî, âşıklığın tabii şartlarından biri olan «seyâhat»e çıkmamış, İstanbul ve Bursa'dan [23] başlamak üzere İmparatorluğumuzun Türk - İslâm şehirlerinde ve Rumeli'de Divan kâtipliği gibi memuriyet vazifesi ile bulunmuştur. Dört ayrı manzumeden aldığımız şu:

1 — Bağdâdî turnayım vardı ilimiz
Yoktur gurbetlikte sorar hâlimiz
Dost köyüne uğrar iken yolumuz
Yavrı şahin vurdu sînem yaralı [24]

2 — Tâzelendi âlem nevbahar oldu
Gel sevdiğim senin ile gidelim
Açıldı her taraf sebzezar oldu
Gel efendim Şam'a doğru gidelim [25]

3 — Gevheri der şâhım beni istersen
Ta Arabistan'ı Şam'ı yoklá gel [26]

4 — Kangısın beklesin Gevherî divâne
Şâm'a Şarka gider hezar yolun var [27]

---

23 - Mehmet Halit Bayrı, **Gevherî Divanı,** s. 14.
Gevherî der düştüm bu gam bahrine
Tahammül olunmaz yârin kahrine
Azm eyleyüp gelsin Bursa şehrine
Bulmak ister ise eğer yâr beni
24 - Bursa yazması, şiir: 308.
25 - Bursa yazması, şiir: 135.
26 - Ergun, **Gevherî,** Koşma: 48, sayfa: 25.
27 - Bursa yazması, şiir: 307.

parçalardan anlaşılacağı üzere Şam ve Bağdad'ta bulunduğu anlaşılıyor. Ancak, İstanbul'dan uzak bu muhitlerde belki Mehmed Bahri Paşa'nın emrinde (1630 - 1650) lerde bulunmuş olsa gerektir.

Hadîkatü'ş-şühedâ'da kayd edilen mersiyeye göre Rumeli'de de bulunduğunu öğrendiğimiz Gevherî'nin:

Haracı kesilmiş sekbana döndük
Mürüvvetsiz paşanın kulu böyle olur[28]

mısralarından bir âmirine karşı iğbirar duyduğunu ve hayatının sıkıntılar içinde geçtiğini anlıyoruz.

Cahit Öztelli, Avusturya seferleri ile ilgili (1663 - 1683) iki manzumesine bakarak şâirin harbe iştirâk ettiğini söylemektedir[29]. Bize göre Gevherî harbe katılmamıştır.

Birinci şiir:

Hak nasib iderse Nemçe üstüne
Kalkup sefer idüp göçmek isteriz
Tîgler açup adûların kasdına
Ömür harmanların biçmek isteriz

dörtlüğü ile başlamakta ve pâdişah:

Hân Mehemmed'tir İskender misâli
Seyfi Zülfikardır Haydar misâli
Gaziler her biri ejder misâli
Küffâra ateşler saçmak isteriz

---

28 - Bursa yazması, şiir: 9.
29 - Cahit Öztelli, «Gevherî'nin Hayatiyle İlgili İki Koşması,» Türk Folklor Araştırmaları Dergisi C. X, sayı 199, Şubat 1966/Ayrıca, C. Öztelli, «Gevherî» maddesi Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi (Dergâh yayını) C. IV. s. 333.

şeklinde vasıflandırılmaktadır. Bu şiirde yazarın söylediği gibi şâirin harbe iştirâk ettiğine delâlet edecek ipuçları yoktur. Gevherî, harbe girilip zaferin kazanılması temennisinde bulunmaktadır.

İkinci:

Gazi Mehemmed Hân gazâ kasdına
Cem'etti kulların bir divân oldu
Hazırlanup herkes Nemçe üstüne
Devr-i İskender'den bir nişan oldu

dörtlüğü ile başlayanında ise harb hazırlığının tamamlandığına işaret edilmektedir, (1663) veya zaif bir ihtimalle (1683) için verilen tarihler şâirin içinde yaşadığı yıllara eklenecek birer kilometre taşı olarak gösterilebilir.

Nihayet, (1100 - 1688 - 1689) tarihinde İstanbul'a gelen Selim Giray'a bir medhiye yazdığını bildiğimiz şâirin son yıllarına âit bir manzume, M. Zeki tarafından bulunmuş ve Kervan dergisinde yayınlanmıştır [30] Fuad Köprülü, M. Zeki'nin yayınladığını kitabına almış ve şâirin (1127 - 1715 - 1716) de hayatta bulunduğunu göstermiştir. Tarihi tesbit eden dörtlük şudur:

Der Gevherî her dem gönlümüz fârig
Dünyâ bir gölgelik harblere lâyık
Bin yüz yirmi yedi üstüne târih
Gider serimizden bu bir dumandır

Hikmet Dizdaroğlu da aynı manzumeyi rastladığı bir cönkten naklederek yayınladı. Son dörtlüğünü karşılaştırmak için kayd ediyoruz.

---

30 - M. Zeki, Kervan, sayı 4, Nisan 1929.

Gevherî o yâre olmuştur fârig
Gönül bezirgândır dilber meterik
Sene bin yüz elli yazıldı târih
Sanmayın kalmıyor bu bir dumandır

Hikmet Dizdaroğlu, yayınladığı manzumedeki (1150/1737) tarihine bakarak şâirin bu tarihten sonra öldüğünü zikretmekte, yeni bir vesika çıkıncaya kadar Köprülü'nün verdiği bilginin muteber sayılamayacağını söylemektedir [31].

Hikmet Dizdaroğlu'nun yayınladığı manzume, dikkat edilecek olursa, câhil bir müstensihin kaleminden çıkmıştır. Ayrıca bizim kuvvetle tahminimize göre şâir 17. asrın ilk çeyreğinde doğmuştur. Dizdaroğlu'nun verdiği (1737) tarihi yanlış ve mübâlâgalıdır. Bize göre Fuad Köprülü'nün M. Zeki'den naklen düzelterek verdiği (1127) tarihi daha sağlam ve mantıki görünüyor. Buna göre şâirin bu tarihten kısa bir müddet sonra Üçüncü Ahmed (1703 - 1730) devrinde öldüğü kesin olarak kabul edilebilir.

V — Gevherî'nin Şiirleri, Şâirliği, Şöhreti ve Tesiri:

Bilindiği üzere Halk şâirlerimizin şiirlerini bir arada toplayan kitaba Divân edebiyatımızın tesiri ile «Divân» demek âdet hâline gelmiştir. Gevherî'nin bu adla tertip edilmiş divânı henüz elimize geçmemiştir. Şahısların ellerinde, Türkiye ve Avrupa kütüphanelerinde bulunan cönklerle mecmualardaki perâkende şiirler bir yana bırakılacak olursa, taşıdıkları adlara bakmaksızın Bursa ve Çorum yazmalarını birer divânçe veya divân sayabiliriz.

31 - Hikmet Dizdaroğlu, Meşhur Saz Şairlerinden Gevherî'ye Dair Bir Vesika, **Fikirler**, sayı 262-263, 1944, 3 ikincikânun.

Gevherî'nin şiirleri, verdiğimiz bibliyografyadan da anlaşılacağı üzere bir çok derleyicinin haklı olarak ilgisini çekmiş; F. Köprülü, S. Nüzhet Ergun ve M. Halit Bayrı'nın derleme ve araştırmaları sâyesinde gün ışığına çıkmıştır. M. Zeki[32] şâirin (135), Prof. Dr. Hasan Eren ise (300) kadar şiirini elde ettiğini yazmaktadır[33]. Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi ile Etnografya Müzesi'nde bulunduğu söylenen yazmalar ortada yoktur.

Yukarıda verdiğimiz bilgilerden de anlaşılacağı üzere Gevherî çok söylemiş veya yazmış velûd bir lirik şâirdir. O da meslekdaşları gibi ananenin getirdiği vezin, şekil ve kafiye gibi nazmın dış unsurlarını kullanarak eserler vermiştir. Onun dili, gördüğü islâmi öğrenimle Divân şiirinin tesirini aks ettiren yazı diline yaklaşmış bir halk Türkçesidir. Bu Türkçeyi, muhtelif tür adları ile hece vezninin 11 lisi ile yazdığı koşmalarda, 8'li ile vücûda getirdiği semâilerde zengin bir kelime hazinesi ile ortaya koymuştur. Aruzla yazdığı «divân», «kalenderî», «gazel», «semâi» ve «müstezad» larında orta derecede bir nâzımdan ileri geçemeyen şâirin, divânında kemiyet ve keyfiyet itibâriyle koşma ve semâiler birinci sırayı teşkil etmektedir. Onun zaman zaman kullandığı ikizli - üçüzlü tamlamaları devrinin bâzı Halk şâirleri için de söyleneceği gibi Divân edebiyatı tesirinde aramak lâzımdır. Bu tesiri, bol bol kullandığı teşbih ve mecazlarda görebiliriz.

Gevherî'nin şiirlerinde kolay, rahat, çabuk ve kontrolsuz yazmaktan gelen meziyetlerle kusurlar iç - içedir. Ancak, geniş bir okuyucu kütlesine hitap eden

---

32 - M. Zeki, Kervan, sayı 4.
33 - Hasan Eren, «Âşık Gevherî,» (tanıtma yazısı) Türk Dili, C. X, sayı 97, 1959.

ve câhil müstensihlerin elinde elden ele dolaşan şiirlerindeki bâzı teknik kusurların şâire âit olamayacağı gerçeğini kabul etmek lâzımdır. Bununla beraber çok yazmaktan gelen birbirinin tekrârı şiirlerine karşı Divân şâir ve yazarlarının ta'riz ve hücumlarını kısmen haklı görebiliriz. Fakat sübjektif karakter taşıyan her sanatta söz konusu bu kusurlardan bir çoğunu Divân şâirlerinin eserlerinde de bulmak kabildir. Buna göre her şâiri yetiştiği sosyal ve kültürel çevredeki sanat geleneğinin içinde ele almadıkça verilecek hükümlerin sathî kalacağı tabiîdir. Divân şâir ve yazarlarımızdan bâzılarının Gevherî ve hatta Âşık Ömer hakkındaki hükümlerini bu çerçevede değerlendirmelidir.

Gevherî'nin şiirleri, sosyal konuda sayılabilecek **Dördüncü Mehmed**'in Avusturya seferleri ile ilgili iki ve Selim Giray için bir medhiyesi dışında kaleme aldığı «**mersiye**»si istisna edilirse tek tema etrafında, «**aşk**» üzerinde dönmektedir.

Gevherî de her âşık gibi bir «güzel»e vurgundur. Sevgiliye kavuşmak onun başlıca emelidir. Fakat sevgiliye ulaşmak kolay olmaz, sevgili, ona bir çok engeller çıkarır. Bu engellerden biri «rakib» ise diğeri zamânı pençesine almış olan «ayrılık»tır. Her iki engel ve mesâfe, sevgilinin vefâsızlığı, cefâsı, merhametsizliği ile birleşince çâresizlik şâiri «**kader**» gibi kovalar. Yaklaştığı zaman kaçan sevgiliden, rakibten, zamandan ve felekten şikâyete başlar. Onu bunalıma sürükleyen bu tâlihsizlik ve «**çile**» bir türlü bitmez. Şâir maddî ve mânevî yorgunluk içinde bulunmasına rağmen hayatının sonuna kadar yazdığı şiirlerinde bir iksir saydığı aşkın peşinde ebedî güzelliğe doğru koşar. Şu dörtlük onun estetiğini, varmak istediği ideali anlatmaktadır.

Şükûfe olmayan bağa girmeziz
Hazânı var imiş gülü dermeziz
Değme bir güzele gönül vermeziz
Dilberin hüsnünde ân isteriz biz

Gevherî, tek tema etrâfında şiir söylemenin güçlüklerini yenerek bir «ışık güzel»i aramış şâirdir.

Akrân arasında hele Gevherî
Böyle nazm-ı garrâ söylenmemiştir.

mısrâlarında görüleceği üzere kendi şâirlik kudretine inanması da bundandır.

17. asır, Türk Saz Şiiri'nin kemiyet ve keyfiyet bakımından büyük şâirleri yetiştirdi altın bir devirdir. Bu devirde haklı şöhret kazanan şâirlerden biri de Gevherî'dir. Gevherî'nin şiirleri asrın ortalarından başlamak üzere 1900'lere kadar Anadolu, Rumeli ve Azerbeycan'da kaleme alınmış mecmua, cönk ve kitap sayfalarında hürmetli yerini bulmuştur. Bunda, okuyucu ve dinleyici kütlesinin bir bakıma zevk, kültür ve anane temsilcisi, redaktörü sayılabilecek müstensihlerin, kâtiplerin, ağaların yardımını unutmamak lâzımdır. Ayrıca, Gevherî'nin muâsırları ile kendisinden sonra gelenlerin, şiirlerine söyledikleri «nazire»ler kamu oyundaki şöhretine ve tesirine birer basamak teşkil etmiştir.

Fuad Köprülü, şâirimizin şöhreti ve tesiri meselelerini derli-toplu olarak açıklamıştır. Gevherî, (1157) lerde Rumeli'de bilinmektedir. O, Sünbülzâde Vehbî'nin «Sühan» kasidesinde hicve sermâyedir. Şâirlerin Âşık Ömer'i örnek tuttuklarını ve ortalığın «Gevherî güftesi»ne döndüğünü anlatır. Süleyman Fâik Efendi ile Hüseyin Ayvansarâyî Sünbülzâde'den bir asır sonra tertip ettikleri «mecmua» larda, Divân şâirlerinin

manzumeleri arasında şâirimize de yer verirler. Enderun cündilerince de bilinen Gevherî'nin şiirlerini Harâbat Mukaddimesinde Ziya Paşa, çocukluğunda okuduğunu hikâye eder (Bakınız: Köprülü, Gevherî)

Gevherî, yukarıda da söylediğimiz gibi mûsikiye âşina bir şahsiyyettir. Şiirlerinde mûsiki makamlarını bilerek kullanmıştır. Gerek aydın çevrelerde, gerekse halk arasında bir çok bestekârın şiirlerinden besteler yaptığını bildiğimiz Gevherî'nin adı, aynı zamanda yarattığı bir «makam»a alem olmuş ve saz şâirlerinin tesiriyle zamanımıza kadar gelmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

GEVHERÎ'NİN ŞİİRLERİNDEN SEÇMELER

A — HECE VEZNİ İLE YAZDIĞI ŞİİRLER

I — KOŞMALAR:

1

Bir kaşı hilâle meyletti gönül
Bedir olmuş ammâ gene bir hoşça
Yanağı gülleri yabâne değil
Sehil solmuş ammâ gene bir hoşça

Gönül eğlencesi alnının mâhı
Nâz ü istiğnâsın komamış dahi
Rûy ü ruhsârında hatt-ı siyâhı
Yeni yetmiş[1] ammâ gene bir hoşça

Rahm eyle âşıka ömrümün varı
Hâliyâ güzelsin çekme sen ârı
Hatâdan hıfz itsün Cenâb-ı Bârî
Genç değilsin[2] ammâ gene bir hoşça

Ey Gevherî kimdir vaslına eren
Öğünsün âlemde zevkını süren
Dermiş bizden evvel meyvesin deren
Sonu kalmış ammâ gene bir hoşça

(Na Es. 75 - 0002)

1 - Köprülü (2) henüz gelmiş;
2 - Köprülü (2) yiğit olmuş

2

Şurda bir güzele meyil aldırdım
Cihan güzel olsa yoktur nazarda
Çünki dilber bende meylin yoğ idi
Niçün koydun beni ah ile zârda

O yâr bana nâme yazdı gönderdi
Öpem didim al yanağın sundurdu
Sîm ü zer tükendi başın döndürdü
Didim dilber bu da var mı pazarda

Gevherî der ben de böyle kalursam
Adûlardan intikamım alursam
Yâr seni sarmadan ben de ölürsem
Sızılar kemiğin vallah mezarda

(Ergun - 75)

3

Vücudum aşkınla dağ dağ iken
Beni aşkın ateşine dağlatma
Yazıktır cânım tâze çağına
Âhım ile gözüm yaşın çağlatma

Dün gice seyrimde gördüm pîrimi
Âşık geze geze bulur birini
Gülşeninde güle virdim serimi
Kara gözlüm dikenine dalatma

Tîr ü gamzen ebrû kemânesidir
Bu bakışlar çeşmim mestânesidir
Bir gamzen peykânı bin cânesidir
Beyhûde yere hançer çeküp zağlatma

Gevherî'ye aşkın melâmet yeter
Aşkında çekdüğüm zelâlet yeter
Haşre-dek bu gam kasâvet yeter
Bir yana da sen de zâlim ağlatma

(Bursa - 312)

4

Gine bahar oldu donandı dağlar
Gel esperim gel gidelim dağlara
Açıldı lâleler sebzezâr[1] oldu
Gel esperim gel gidelim dağlara

Andelibler bağda gülsüz olamaz
Gamlı gönlüm bunda sensiz olamaz
Bu yerlerde bize mesken olamaz
Gel esperim gel gidelim dağlara

Tīğ-ı gamzen ile hasmını yokla
Okunu düşmanın bağrına sapla
Bir küheylan atla kargı mızrakla
Gel esperim gel gidelim dağlara

Yanımızda olsa bir taze duhter
Arada olmasa ol................. agyar
Bir Gevherî bir sen bir de hizmetkâr
Gel esperim gel gidelim dağlara

(Bursa - 161)

---

1 - Eren, sebzevar, k. 2, TD, 97, 1959.

5

Künc-i melâmette kalmışım garib
Hâlimden bir söyler olsa o yâre
Zahm-ı sînem gûş eyleyüp ol tabib
Dimiş ilâç kabul itmez o yara

Düş oldu gözüme kadd-i şimşâdın
Helâk itti âşıkları bi-dâdın
Hiç dimezsin bunca âh ü feryâdın
Hâb-ı nazdan gönül yâri uyara

Safha-i rûyuma akup e: :-i al
Çeşmim yazdı bir mufassal arzıhal
Pâdişahlar gedâsın itmez suâl
Âkıl olan ma'kul söze uyar a

Yârim bana zahım vurdu yaramaz
Gayet çoktur benim yaram yarama:
Tabibler merhemi bana yaramaz
Yar ursa yaramı yine o yara

Gevheri der ey gülbün-i letâfet
V'ey bülbül-i gülistân-ı melâhat
Şimşîr-i müjgânın çekmeğe ne hâcet
Tîr-i gamzelerin bağrım uyara

(Bursa - 126)

6

Bir dilber isterim Bârî Hudâ'dan
Hiç misli cihâna gelmedik olsa[1]
Olmasa âlemde bây ü gedâda
Hiç bir kimse mâlik olmadık olsa

Neylerim dünyâda narı turuncu
Gönül eğlencesi dilberin genci
İstediğim dürr-i yektâ bir inci
Anı da bir hakkâk delmedik olsa[2]

Bir dost ararım ki açsam râzımı
Meclis-i irfanda[3] çalsam sazımı
Bir turna gözlüye salsam bazımı
Hiç avcu şâhini salmadık olsa*

Pek mâilim hûb cemâle bakmağa
Pervâne-veş derdli sînem yakmağa
Gonce gül isterim[4] alup kokmağa
Hoyrat eli değüp solmadık olsa

Gevherî der gönül[5] mâildir gence
Bir tıfl-i nevreste miyânı[6] ince
Dahi koculmadık lebleri gonce
Cevr ü sitem nedir bilmedik olsa

(Çorum - 8)

---

1 - Ergun, olsa SK. 26;
2 - Bayrı, anı da hakkâk eli, K. 1;
3 - Çorum, irfan arasında, K. 209;
4 - Çorum, bir gonce isterim, K. 209;
5 - Çorum, Gevherî'nin gönlü, K. 209;
6 - Çorum, hem beli ince, 209.
* Ergun'un eserinde üçüncü dörtlük yoktur.

7

Çoktan beri intizârın çekerdim
Bu gün nev-civânım[1] geldi de gitti
Gözlerimden kanlı yaşlar dökerdim
Çeşmimin yaşını sildi de gitti

Cevr ile sînemi deldirmiş idim
Hasretle bağrımı doldurmuş idim
Âl ile gönlümü aldırmış idim [2]
Olanca aklımı aldı da gitti

Derd-i derununu bilirim deyü
Tabib olup derman[3] bulurum deyü
Ahd ü aman etti gelürüm deyü
Beni ferdâlara saldı da gitti*

Âşıka rahmi yok cefâdır işi
Zülâldir lebleri incidir dişi
Nergistir gözleri kemandır kaşı
Gamzesi sînemi deldi de geçti

Gevherî der aceb geçer mi dilek [4]
Nazîrin görmemiş cihanda felek[5]
Bilmem hûrî midir yohsa bir melek[6]
Hayâli gözümde kaldı da gitti

(Fılat - 25a)

---

1 - Köprülü 20, o cânânım bize
2 - Ergun 49, ezelden akılımı
3 - Köprülü, derdinin dermânın
4 - Ergun, Gevherî ne aceb kesmezim dilek
5 - Ergun, eşin menendin görmemiş
6 - Ergun, hûrî midir yoksa aslı mı melek
* Köprülü - 20'de dördüncü, Ergun'da (49) üçüncü dörtlük yoktur.

8

Bir gün başım alur çıkar giderim
Bize dağlar olsun il deyi deyi
Kayalar başını mesken iderim
Mecnun'un gezdiği bel deyi deyi

Yâre yâr olalıdan beri nâşi
Bağrıma uruldu melâmet taşı
Hasret ile akar çeşmimin yaşı
Umman oldu gitti sel deyi deyi

Her kaçan dildâre arz etsem hâlim
Âh ü zâr etmeğe kalmaz mecâlim
Ferdâlara salar beni bir zâlim
Âşık isen dağları del deyi deyi

Ol benim gönlüm aldı mestâne
Temellük tealluk gösterdi câne
Şimdi ider yüz bin dürlü bahâne
Korkarım ta'n ider il deyi deyi

Çünki rahm etmezdin ah sözüme
Aşkınla ateşler yaktın özüme
Ya niçün evvelden güldün yüzüme
Ey benim Gevherî'm gel deyi deyi

(AMKC - 51)

9

Cihande yok iken aslâ günâhım
Bir lûtf u ihsâna uğradım geldim
Bir kandil içinde dururken rûhum
Cennetü'l-me'vâya uğradım geldim

Geşt ittim bir zaman cenneti hayli
Tâ elest bezminde eyledim meyli
Cemâli ve'dduhâ saçı ve'l-leyli
Nûr-i Kibriyâ'ya uğradım geldim

Gevherî tâ'birdir Mustafa ismim*
Bir katre menîden halk oldu cismim
Levh-i mahfuz üzre yapılmış resmim
Hikmet-i Hudâ'ya uğradım geldim

(Ergun - 48)

---

* Ergun, şâirin adının Mustafa olduğu anlaşılıyor, diyor. (s. 24-25) (AMKC - 81)'de de şâirin adı Mustafa olarak geçmektedir.

10

Ne kaçarsun benden ey yüzü mâhım
Seni seven var mı benden ziyâde
Rûz ü şeb durmayıp alırsın âhım
Âşıkım ağlatma bundan ziyâde

Gece gündüz bir visâle ermedim
Bülbül olup gonce gülün dermedim
Bu cefâlar nedir ben de bilmedim
Var mı ki bir zâlim senden ziyâde

Söyle murâdını ben de bileyim
İnsaf eyle çok ağlattın güleyim
Kabul eyle sözüm kurban olayım
Haddim yoktur sana bundan ziyâde

Hercâisin gonce gülüm kokulmaz
Geçer gider hatırcığım sorulmaz
Der Gevherî mah yüzüne bakılmaz
Yakar hüsnün beni nârdan ziyâde

(Uraz s. 150)

11

Efendim sende bir özge hâlet var
Nâz ile tebessüm ittügün demde
Gönüller çâk olur akıl tarümar
Nâz ile tebessüm ittügün demde

Yasılmış yay olur ebrû kemânın
Süzülür fülfüle çeşm-i mestânın
Nim şügüfte olur gonce dehânın
Nâz ile tebessüm ittügün demde

Kızarmış ruhlerin gülberk-i handan
Hâb-ı nâza varır gamze-i müjgân
Berk olur nûr gibi dürdâne dendan
Nâz ile tebessüm ittügün demde

Tarholur gönülden melâmet elem
Lûtf ider nigâhın oldukça hurrem
Gül eyyâmı gelür yaz olur âlem
Nâz ile tebessüm ittügün demde

Âşıka zülfünle efsun idersin
Teshirnâme okur meftun idersin
Garib Gevheri'yi Mecnun idersin
Nâz ile tebessüm ittügün demde

(Çorum - 17)

12

Lûtf-i ihsan ile divâne gönül
Seni sevmeyenden ırağ ol sen de
Gerek sünbül olsun gerek gonca gül
Seni sevmeyenden ırağ ol sen de

İki gönülliyse bir gözleri mest
İhtiyar ittirir hırka ile post
Gözünden bellüdür hakikatlü dost
Seni sevmeyenden ırağ ol sen de

Eğer kıymetini bilür ise de
Bilüp hâkipâye gelür ise de
Cihanda bulunmaz melek ise de
Seni sevmeyenden ırağ ol sen de

Der Gevherî murad olan söz ana
Tevekkül it yönün Hudâ'dan yana
Vefâ gelmez andan âkıbet sana
Seni sevmeyenden ırağ ol sen de

(Bursa - 159)

13

Aceb kande gitti ol âfitâbım
Cemâlin[1] görmedim dün de bu gün de
Büküldü[2] kametim kalmadı tâbım
Ben yâri görmedim dün de bu gün de

Bağrım yanmaktadır nâr-ı iştiyâka[3]
Zaif cânım dayanur mı ihrâka[4]
Nice sabr ideyim ben bu firâka
Ben yâri görmedim dün de bugün de

Yüz çevirdi benden baht-ı siyâhım
Görünmedi gitti ol yüzü mâhım
Ey felek neyledim nedir günâhım
Ben yâri görmedim dün de bu gün de

Yüzümü pâyine sürerdim bulsam
Yolunda can virüp kurbânı olsam
Hiç bilmezim[5] nitsem ne çâre kılsam
Ben yâri görmedim dün de bu gün de

Gevheri severdi serv-i sîmîni
Çok demdir görmedim ol sîm teni
Dîdar ile yâ Rab sevindir beni
Ben yâri görmedim dün de bu gün de

(Bursa - 330; Çorum - 319)

1 - Çorum 319, ben yâri
2 - Çorum, dal oldu
3 - Bursa 330, yandı bağrım sûzân-ı iştiyâka
4 - Bursa, can zaif nice dursun
5 - Bursa, neylesem

14

Dilber kâkülüne sakın bend olma
Zülfü tuzağını öp gönül verme
El-aman aşka sen de kaydolma
Sine otağını öp gönül verme

Bir lahza bezminden olma âvâre
Varın fedâ eyle hüsn-i gül-zâre
Yalvar niyaz eyle ol işvekâre
Gonce yanağını öp gönül verme

Hûbların güftârı hûb-âvaz olsa
Ol kadd-i mevzun da ser-firaz olsa
Gönül vermek iyi cevri az olsa
Elin ayağını öp gönül verme

Gevheri aşk ile derûnum hâmuş
Zülâl-i şevkıne eyle câmı nûş
Ol simin gerdanı eyle der-âgûş
Şükker dudağını öp gönül verme

(Ergun - 61)

15

Âhır bu derd beni sine gönderir
Onulmaz yâreler em em üstüne
Fıganım işiden aklın yitirir
Gitti hurrem[1] geldi gam gam üstüne

Bir dilbere meyil vedim özümden
Nasihat eyledim geçmez sözümden[2]
İki ellerim gitmez oldu gözümden
Âcizim silmeğe nem nem üstüne

Dilberden vefâ gitti naz kaldı
Yandı ciğer kebab oldu köz kaldı
Zamânede[3] asilzâde az kaldı
Şimdi doğmaktadır kem kem üstüne

Gevheri der şimdi zamâne kemdir
Dilberlerin işi dâimâ zemdir[4]
Bir günüm şâd ise bir günüm gamdır
Görmedim âlemde dem dem üstüne

(Ergun - 1; Çorum - 225)

---

1 - Ergun, 1, gider
2 - Çorum, 225 - o da bizar oldu bezdi bu zemden
3 - Ergun, bu zamanda
4 - Çorum, rakibin sözleri âşıka zemdir

16

Vefâsız dilbere gönül vereli
Bana hasım olmadık kullar mı kaldı
Bağ-ı hüsnün goncesini dereli[1]
Ahvâlim söylemez[2] diller mi kaldı

Ferhad gibi yol eyledim[3] dağları
Hangi yâr güldürmüş ağlayanları[4]
Şimdi viran oldu dostun[5] bağları
Yaprağın dökmedik dallar mı kaldı

Ey hûb-zibâ gel zulüm etme câna [6]
Şimdiki hûblara yoktur bahâne
Bir rüzgâr musallat oldu cihana
Meyvasın dökmedik dallar mı kaldı

Ey gönül bu işden olalım beri[7]
Görelim sonunda ne kılar Bârî
Gevheri der ben de iderim zâri[8]
Başıma gelmedik haller mi kaldı

(Çorum - 251)

---

1 - Ergun 41, dâsitan eyledin cümle âleme
2 - Ergun, hâlim söylemedik;
3 - 41, Bayrı 21, eyledik;
4 - Bayrı, ağları;
5 - Ergun, gönlüm;
6 - Ergun, böyle dilber gelmemiştir cihana; Bayrı, ma'şukum diye,
7 - Ergun, Bayrı, ârî;
8 - Çorum, 251, öldüm behey hercâyi.

17

Bâd-ı sabâ bundan doğru cânâna[1]
Arzıhal ile vardın[2] ne didi
Ne incinmiş aceb bu ben nâlâna
Dokunup lebinden[3] sordun ne didi

Ben niyaz eyledim ictinab itti
Ne lûtf ile güldü ne hitab itti[4]
Ben gittim sen kaldın ne cevap itti
Güftârın işidüp[5] gördün ne didi

Medh ü senâsını eyleyüp zâhir[6]
Her an[7] idüp tel tel o zülfü kâfir
Sergüzeştnâmemi okuyup vâfir[8]
El bağlayup divâna durdun ne didi

Câmeni çak idüp giribânından
Niyazlar iderdin geçüp yanından
Çin seherde hüsn-i gülistânından
Yâsemenler güller derdin ne didi*

---

1 - Çorum 202, doğru söyle
2 - Çorum eline verdin
3 - Çorum, benden
4 - Bursa 185, aceb bendesine ne itab etti
5 - Bursa, iştitin
6 - Çorum, ezber
7 - Çorum harab
8 - Çorum, bir bir
* Çorum yazmasında dördüncü dörtlük yoktur.

Kulundur neyleyim bir duâ idüp[9]
Dest açup niyâza bir senâ idüp[10]
Garib Gevherî'yi bir ricâ idüp[11]
Hâkipâye yüzün sürdün ne didi

(Bursa - 185)

9 - Bursa, bu kulundan teslîb-i duâ eyleyüp
10 - Bursa, senâ eyleyüp
11 - Bursa, bu âşık Gevherî rica eyleyüp

18

Mecnun gibi gezdim fânî cihânı
Hünkâr sarayında tutmuş mekânı
Serâpâ âlemde yoktur akrânı
Beğler şu göle bir kuğu geldi
Bir kuğu bir yavru bir suna geldi

Birinin gözünde kûh-ı istiğnâ
Birinin resmidir hüsnü bî-hem-tâ
Taht-ı Osmânî'de cismi bî-yektâ
Beğler şu göle bir kuğu geldi
Bir kuğu bir yavru bir suna geldi

Biri âşıkına gayet naz ider
Birinin lûtfu çok cevri az ider
Biri hem naz ider hem niyaz ider
Beğler şu göle bir kuğu geldi
Bir kuğu bir yavru bir suna geldi

Biri hartebelidir birisi kilâr
Birinin ismini itmem âşikâr
Didebanları çok olunmaz şikâr
Beğler şu göle bir kuğu geldi
Bir kuğu bir yavru bir suna geldi

Gevherî başıma aceb hâl geldi
Kendi akl ü fikrim bi-mecâl geldi
Bilmezim gönlümü kangısı aldı
Beğler şu göle bir kuğu geldi
Bir kuğu bir yavru bir suna geldi

(Bursa - 233)

19

Bülbül ne yatarsın yaz bahar oldu
Çağrışup ötmenin zamânı geldi
Serviler yeşerdi çiçekler doldu
Cana can katmanın zamânı geldi

Benim yârim yanakları allıdır
Ak elleri deste deste güllüdür
Derdli olan bakışından bellidür
Her derdi atmanın zamânı geldi

Firkatle ağlayup şevkle gülünce
Gözümden dökülen yaşı silince
Bir dilberin elin ele alınca
Yaylaya çıkmanın zamânı geldi

Âşık Gevherî de gider dostuna
Gidi rakiblerin bize kasdı ne
Evvelbahar çayır çemen üstüne
Sarılıp yatmanın zamânı geldi

(Ergun - 31)

20

Gine cûşa geldi ummân-ı aşkım [1]
Tazelendi derdim nevbahar geldi
Kurdu otağını sultân-ı aşkım
Dil mülküne yeni şehriyâr geldi

Sermestim ol [2] yârin tûti dilinden
Ölünce ayrılmam aşkı [3] yolundan
Nâz ü şîve ile gonce gülünden
Bülbüle armağan âh ü zâr geldi [4]

Derd-i derûnumu eylesem takrir
Ne ta'bir olunur ve ne hod tahrir
Yâri bûs eylemiş rakib-i hınzîr
Bize bir kaç çürük ayva nar geldi*

Bülbül oldum bâg-ı [5] firkatte öttüm
Hercâyi dilberin ahdini güttüm
Güzeller adına kur'alar attım [6]
Her biri bahtıma [7] cefâkâr geldi

---

1 - Çorum 95, âdil
2 - Bursa 173, eşkim; 2 - Köprülü 15, o;
3 - Bursa, aşkın;
4 - Köprülü, armağanı;
5 - Köprülü, bâd;
6 - Köprülü, dilberler adına bir kur'a;
7 - Bursa, Çorum 95, tâlime;
* Üçüncü dörtlük Bursa yazmasında yoktur

Gevheri'yim[8] bıktım cevr ü cefâdan
Bir eser görmedim zevk u safâdan
Ferâgat gelürdüm[9] şol bi-vefâdan
Adûlara nisbet bana âr geldi

(Bursa - 26; Köprülü - 15)

8 - Köprülü, Gevherî der;
9 - Köprülü, ferâgat ederdim;
10 - Köprülü, Çorum; bize

21

Bir garib kuş idim bakın hâlime
Yavru şahin vurdı sinem yâreli
Varamadım mekânıma elime
Yavru şahin vurdu sinem yâreli

Dosta gider iken yolum döndürdü
Suya verdi alçaklara endirdi
Kolum kırdı kanadlarım sındırdı
Yavru şahin vurdu sînem yâreli

Bağdâdi turnayım vardı elimiz
Yoktur gurbetlikte soran hâlimiz
Dost köyüne uğrar iken yolumuz
Yavru şahin vurdu sînem yâreli

Üsküfli olur böyle gözü kareler
Tel tel itmiş zülüflerin tâzeler
Derman bulmaz bana ehil çâreler
Yavru şahin vurdu sinem yâreli

Gözü kanlı sökün itti elinden
Çok bülbülü ayırmıştır gülünden
Gevherî der kurtuluş yok elinden
Yavru şahin vurdu sînem yâreli

(Bursa - 308)

Cemâlin bağını [1] seyrâna geldim
Yâr koynunda nara benzer nar sesi [2]
Gûşuma dokundu ihsâna geldim
Ayva sesi turunç sesi nar sesi

Aşk ucundan sere gör neler geldi
Sanma kim sevdiğim derdimi bildi [3]
Rûzigâr estikçe [4] bağrımı deldi
Bülbül sesi gonce sesi hâr sesi*

Yâr destine almış [5] tir ü kemânı
Vücûdum boyuna attı nişânı [6]
Gördüm âşıklardan [7] tutmuş cihânı
Efgan sesi giryan sesi zâr sesi

Ne hâlet var sende ey peri bilmem
Gönül verir sana her gören âdem
Kâkülünden gelür gûşuma her dem
Mansur sesi resen sesi dâr sesi

Gevheri göz yaşım döndü ırmağa
Yine minnet düştü elden ayağa
Bizi Mecnun idüp düşürdü dağa
Âhû sesi maral sesi yâr sesi

(Çorum - 72)

---

1 - Köprülü A-26, bağında
2 - Ergun 46, bölbül sesi gonce sesi gül sesi; Bayrı, 16, vara benzer nar sesi
3 - Bursa 208, dilber rahm etmedi hâlimi; Bayrı, 16, dilber rahm etmedi ayağım çeldi
4 - Bursa, işittim çin seher, Bayrı, işittim her seher
5 - Köprülü A-26, dost ele alınca; Bayrı 16, destine alınca
6 - Bursa, güzellik mülkünün serv-i revânı
7 - Ergun, Fılat, 305-b âşıkların
* Ergun (46) ve Köprülü - An ikinci dörtlük yoktur.

23

Niçün küstün bana nedir günâhım
Nedir cürmüm söyle ey zâtı [1] melek
Reddedelden beri [2] ey yüzü mâhım
Zindandır başıma bu çarh-ı felek

Kul hatâsız olmaz mâdem ki kuldur
Efendim hatânın nolduğun bildir [3]
Böyle cevritmeden bâri gel öldür
Eger kasdın öldürmekse giderek [4]

Gel cevritme ittigini bulursun
Ol zamanda [5] kıymetimi bilürsün
Huzûr-i Mevlâ'da kanlı olursun
Ben helâk olursam [6] cevrim çekerek

Yeter naz eyledin uyup gammâza
Yürek mi dayanur [7] bu denlü nâza
Gevherî ağlayup geldi niyâza
Dilek ey cânımın cânânı dilek [8]

(Bursa - 87)

---

1 - Ergun, 124, gülizar;
2 - Bursa 87, reddeyledin beni, Çorum 336, reddedelden bizi;
3 - Ergun, 124, ne cürmüm ve günahım var bana; Bayrı, 26, efendim cürmümüz nedendir; Çorum, efendim hatâmı bendene
4 - Ergun, melek;
5 - Bursa, mahalde; Ergun, bir gün olur;
6 - Çorum, olurum, Ergun, oldumu, Bayrı, olayazdım;
7 - Bursa, yürekler dayanmaz; Bayrı, tahammül edilmez canım bu;
8 - Çorum, lûtf ey et hûblara sultan diyerek; Ergun, dile ey canımın cânanı melek

24

Kime dâd eylesem senin elinden
Sevdiğimden ayrı düşürdün felek
Yandı bu vücûdum hicran elinden
Kebab idüp bağrım bişürdün felek

Bir hercâi yâre meftun eyledin
Yıktın hâtırımı mahzun eyledim
Düşürüp çöllere [1] Mecnun eyledin
Aklımı başımdan şaşurdun felek

Teslim olup rızâ virdim kazâya
Umûrumu ısmarladım Hudâ'ya
Düşürdüm zevrakım bahr-i belâya
Mevc-i aşkı [2] baştan aşırdun felek

Arayup bulmadın Gevheri merdi [3]
Mihnet ile çektim çok germ ü serdi [4]
Râh-ı muhabbette mihnetle derdi [5]
Cem'idüp başıma üşürdün felek

(Çorum - 332; Köprülü - 32)

---

1 - Çorum 332, yollara
2 - Köprülü 32, aşk dalgasın
3 - Köprülü, ferdi
4 - Çorum, çektiğim mihnetler serimi serdi
5 - Uraz, s. 152, râh-ı aşkta bunca muhabbet derdi

25

Ey perî cihâna sen gibi dilber
Ne geldi ne gelür ne gelse gerek
La'lin gibi Lokman tiryâk-ı ekber
Ne buldu ne bulur ne bulsa gerek

Cefâya başladı kadd-i mevzûnun
Tâ arşa irişti âh-ı derunun [1]
Böyle gider ise çeşm-i pürhûnun
Ne güldü ne güler ne gülse gerek

Ey âlem-i hüsnün sâhib-kırânı
Öldür kelb rakibi virme amânı
Öldürmezsen kendi elinle anı
Ne öldü ne ölür ne ölse gerek

Bunca dem gözümden akarken seller [2]
Vaad etmiş iken silmeğe dilber
Ahdine durmadı ol perî-peyker
*Ne sildi ne siler ne silse gerek**

Gevherî güzelim irdi pâyâna [3]
Bedir gibi çıktı o meh meydâna
Bu cihâna benim gibi divâne [4]
Ne geldi ne gelür ne gelse gerek

(Bursa - 25; Köprülü - A-42)

---

1 - Bursa, 25, Uraz - 149 âh-ı efzunun
2 - Köprülü A. 42, yaşlar
3 - Gevherî güzeller gitti yaban
4 - Köprülü, merdâne
* Uraz (s. 149) da üçüncü AMRC-51'de dördüncü dörtlük yoktur.

26

Ayırdın yârimden ey kanlı zâlim
Kime dâd ideyim senden ayrılık
Sana yâr olalı mükedder hâlim
Kandan geldin sen de[1] kandan ayrılık

Ayırdın gönlümün ol yâr-ı garın
Artırdın bülbülün feryâd ü zârın
Sebeb-i vücûdum ömrümün varın
Ayırdın cânımı tenden ayrılık

Ben senin elinden zehirler yuttum
Mecnun gibi dağlar yolunu tuttum
Şimdilik ben sana acebâ nettim[2]
Bilmem ne istersin benden ayrılık

Ayrılık acısı kâr itti câna
Şikâyet ideyim Gani Subhan'a
Gonce-i âmâlim irdi hazâna
Var yıkıl git bu gülşenden ayrılık

Gevherî der bikes düşürdün beni
Kani ol efendim nicoldu kani
Göremedim bu gün yanımda seni
Yoğolmuş olaydın benden ayrılık

(Bursa - 84)

---

1 - Bayrı 27, acep kanden geldin
2 - Bayrı, ben senin n'en aldım ne ziyan ettim

27

Gurbet illerinde çaresiz kaldım
Bir hâlimden bilür[1] yâr-ı garım yok
Gam-ı firkat ile bî-mecâl oldum
Ağlamaktan gayri kisb ü kârım yok

Anınçün nûş ettim câm ile zehri
Bulamadım bir yâr[2] dolaştım dehri
Kaddimi dal etti feleğin kahrı
Ayaklarda kaldım itibârım yok

Bu çarhın elinden gülmedim bir dem
Çeşmimin yaşını silmedim bir dem
Bu derdten halâs olmadım bir dem[3]
Derd ü gamdan[4] özge elde varım yok

Çok niyaz eyledim geçmedi dilek
Âcizdir âhımdan gökteki melek[5]
Gevherî'ye bu cefa yeter ey felek
Ziyâde [6] cefâya iktidârım yok

(Bursa - 77)

---

1 - Ergun, 92, Uraz, bir halden bilir hiç
2 - Çorum 337, bulamadım bir sâdık
3 - Ergun, Uraz, olamadım halâs sürmedim; Çorum 337, elimden âzad olmadı
4 - Ergun, derd ü gamım çoktur
5 - Ergun, Uraz, âciz kaldı âhımdan;
6 - Çorum, bu kadar
* Bursa nüshasında her dörtlükten sonra (yanımda dilberim elde cânım yok) nakarat mısra vardır.

28

Kurtulamam üç nesnenin elinden
Biri firkat biri gurbet biri aşk
Üçü bilmez birbirinin hâlinden
Biri firkat biri gurbet biri aşk

Aşktır beni sevdâ ile söyleden
Firkattir cevr ile sinem dağladan
Gurbettir gözlerimden kan ağladan
Biri firkat biri gurbet bir aşk

Bahri gibi ummanları yüzdüren
Mecnun gibi sahrâları gezdiren
Ferhad gibi dağlar başın kazdıran
Biri firkat biri 'gurbet biri aşk

Ben bilirim benim aklım şaşıran
Beni sevdiğimden cüdâ düşüren
Muhabbet deryâsın baştan aşıran
Biri firkat biri gurbet biri aşk*

Gevheri der dersim aldım hocadan
Okuyup hatm ittim kara heceden
Koç yiğidi pir eyleyüp kocadan
Biri firkat biri gurbet biri aşk

(Bayrı - 23)

* 4 üncü dörtlük Ergun'da yoktur.

29

Ah elinden zülf-i kemendim benim
Müjen urdu sinem yaralandı gel[1]
Güzel başın içün ağlatma beni[2]
Dilber gam başımdan aralandı gel[3]

Gamdan hasar oldu mekânım yurdum
İşidüp âvâzım dinlemez virdim[4]
Bir değil beş değil on değil derdim
Yaralar baş verdi sıralandı gel[5]

Aceb gafil midir gelür mü Leylâ
Bu gam bu kasâvet kalur mu böyle
Çok tuz ekmek yedik gel helâl eyle
Bu garibin gönlü zârelendi gel[6]

Gevherî yâr gelür haftada ayda[7]
Sevüp ayrilması vermeyor fayda
Başım yastıktadır gözlerim yolda
Gözümün beyazı karalandı gel

(Çorum - 248)

---

1 - Çorum, 248 hicran deldi bu sînem
2 - Fılat, Köprülü 44, neyleyim n'işleyim unulmaz derdim
3 - Çorum, sanma sevda boynunda aralandı gel
4 - Köprülü, okurum yazarım
5 - Köprülü, gam yüküm yüklenmiş
6 - Köprülü, yaralar uç verdi sıralandı
7 - Köprülü, Gevherî kulundur haftada ayda

30

Ne kıyas idersin behey bi-vefâ
Şu dünyada sensiz olamaz mıyım
Nice bir cefalar idersin bana
Ben kul olur sultan bulamaz mıyım

Ezelden beklerim ben gamhâneyi
Alçağa indirdin ben divâneyi
Garib baykuş gibi bir virâneyi
Mekân tutup karar kılamaz mıyım

Sihrine uğrattın şaşırttın beni
Aşk ateşi ile pişirdin beni
Bir aceb sevdâya düşürdün beni
Ya ben seni Hakk'a salamaz mıyım

Gurbete düşeli sevmişim seni
Yoluna koymuşum bu cân ü teni
Lûtf eyle kapundan reddetme beni
Ayağın tozunu silemez miyim

Gevheri der yârimin menendi yok
Lebleri kandimin derdimendi çok
Gözleri harâmî kirpikleri ok
Ya ben yâr yoluna ölemez miyim

(Ergun - 121)

31

Mübârek cemâlin görmeyeliden
Hicran ile hâlim yaman oldu gel
Muhabbet güllerin dermeyeliden
Bülbül gibi işim figan oldu gel

Felek cüdâ kıldı yüzü mâhımdan
Kuşlar kebab olur dûd-ı âhımdan
Ben ayrı düşeli pâdişâhımdan
Firkat ile kaddim kemân oldu gel

Nice vasf ideyim hüsn-i cemâlin
Bir dahi felekte yoktur misâlin
Âb-ı hayat olmuş yavrum makalin
Kametin bir serv-i revân oldu gel

Firâkın âteşi cismimi yaktı
Âhımın odları göklere çıktı
Hasretli gözümden kanlı yaş aktı
Anınçün sahrâlar umman oldu gel

Gevheri medhinde şirin edâdır
Bir abd-i kemterdir senden cüdâdır
Yüzünü görürsem cânım fedâdır
Vücudum yoluna kurban oldu gel*

(Ergun — 112)

---

* Bayrı, s. 49'da bu manzumenin Mâili'ye isnâd edildiğini söylüyor.

32

Kıyâmet haşre-dek gözlerim seni[1]
Bu hasta gönlümün[2] dermânı tez gel
Yâd illerde garib eyleme beni[3]
Eğlenme hûbların sultânı[4] tez gel

Yoluna vermişim[5] can ile teni
İnkârım yokdurur sevmişim seni[6]
Lûtfunla şad eyle ağlatma beni
Eğlenme dertlerin dermânı tez gel[7]

Murg-ı dil per açup havâ[8] eyledi
Bülbüller gülşende nevâ[9] eyledi
Ayrılık dellâlı nidâ eyledi
Göçmeden muhabbet kervânı[10] tez gel

Gevheri der sabra kalmadı tâkat[11]
Yok mudur imânın ey serv(i) kamet[12]
Kâfir nesli misin fitne-i âfet[13]
Var ise göğsünün imânı tez gel[14]

(Çorum - 101)

---

1 - BM. Or 11525, tâ kıyâmet haşr olunca; Bayrı, kıyamet kopunca
2 - Çorum, hasta-dil gönlümü
3 - Köprülü, gurbet ile gidüp unutma beni
4 - Köprülü, canmın cânânı
5 - Köprülü, koymuşum
6 - Köprülü, inkâr etmem gözüm severim
7 - Bursa, gönül tekkesinin mihmânı tez gel
8 - Çorum, (101), bir aceb sadâ
9 - Köprülü, bağda bülbül kesb-i hava
10 - Köprülü, devrânı
11 - Köprülü, yoktur tenimde takat; Bayrı, zerrece takat,
12 - Bursa, haberin yok mudur; Köprülü, var mıdır haberin,
13 - Çorum, kâfir misin nesin behey nedamet
14 - BM, Çorum, yok mudur

33

Şunda bir güzele gönül düşürdüm
Öpmeli koçmalı değmeli değil
Aşkın deryâsını boydan aşırdım
Karadır gözleri sürmeli değil

Dilber senin ile yiyüp içmedim
Yiyüp içüp ak göğsünü açmadım
Fırsat elde iken belin koçmadım
Beni öldürmeli döğmeli değil

Dilber haram olup yola durmuşsun
Cellâd olup câna başa kıymışsın
Kuzum bu gün al hâreler giymişsin
Göğsü sıra sıra düğmeli değil

Gevherî der yola durur varırlar
Adam öldürürler kana girerler
Çok güzeller gördüm zekât verirler
Zekâtsız dilberi sevmeli değil

(Köprülü - 43)

34

Gönül geçmez senden ey kerem kânı
Ölünce severim seni bilmiş ol
Cism-i zaîfimden Azrâil cânı
Alınca severim seni bilmiş ol

Rahmet kapusuna tuttum yüzümü
Hak için söylerim her bir sözümü
Belki musallâda halk namazımı
Kılınca severim seni bilmiş ol

Şef'î olsun Resul hem Ebûbekir
Melekler yanımda eylesin zikir
Kabrime suâle Münker'le Nekir
Gelince severim seni bilmiş ol

Cemâlin göreli aklım oldu çâk
Ne hûb yaratmış seni Yezdân-ı pâk
Mezarım içinde gözlerime hâk
Dolunca severim seni bilmiş ol

Gevherî der ki geştettim cihânı
Kişi sevdiğinden umar ihsânı
Rûz-i kıyâmette mahşer divânı
Olunca severim seni bilmiş ol

(Rıza Tevfik, Türkçede Şiirler : Aşıkâne ve Kalenderâne, Peyâm, edebî ilâve nu : 26, 20 Mart 1330 3 Nisan 1914)

35

Kurtulmadın ey dil bu âh ü zârdan
Yine âzâdemi oldun ağyardan[1]
Yohsa bir kem söz mü işittin yârdan
Garib gönlüm niçün olursun melûl

Bu aşkın hâleti başka hâlettir
Evveli hoş sonu pek nedâmettir
Dilberin âşıka cevri[2] âdettir
Garib gönlüm niçün olursun melûl

Eğer meyletti ise sevdiğin yâda
Seni sevmeyenden sen ol[3] âzâde
Bulunmaz mı bir dost bize dünyâda
Benim gönlüm niçün melûlsun melûl

Merhem urulur mı sîneye dağsız;[4]
Lezîz olmaz bâde olsa mezesiz[5]
Gül dikensiz olmaz gülistan zâgsız[6]
Garib gönlüm niçün melûlsun melûl

Gevherî böyledir âlemin hâli
Firâk u mihnetsiz olmaz visâli
Çünki vardır her kemâlin zevâli
Garib gönlüm niçün melûlsun melûl

(Çorum - 329)

---

1 - Bayrı 36 - Azar mı aldın o bedhu
2 - Çorum, nazı
3 - Bayrı, oluver;
4 - Çorum, yağsız
5 - Bayrı, olursa yarsız;
6 - Bayrı, hârsız

36

Emânet itmişsin geldi selâmın
Şevketli[1] sultânım aleyküm selâm
Aldı ta'zîm ile bu ben gulâmın[2]
Ey şâh-ı hûbâmm[3] aleyküm selâm

Umarım efendim mürüvvet senden
Uğruna geçmişim can ile tenden
Dimişsin gedâma [4] selâm it benden
Berhudâr ol cânım[5] aleyküm selâm

Geçirdin boynuma aşkın kemendin[6]
Bildim ki efendim benden usandın[7]
Yeter karar oldu bu derd ü gamın[8]
Derdime dermânım aleyküm selâm

---

1 - Ergun, 13, Bayrı 38, devletli; Bursa, 337, mürtevli
2 - Çorum 191, serin kelâmın
3 - Ergun, ey hokka dehânım
4 - Çorum, bendene
5 - Çorum, ey şirin zebanım
6 - Bayrı, geçmeden boynuma aşkın kemendi
7 - Ergun, Bayrı, nice ağladırsın bu derdimendi; Bursa, hâk-den ref'eyledin ben derdimendin
8 - Bayrı, kula selâm etmiş efendim kendi

Bilmezim bu dil-i biçâre netsün
Hicr-i firâkınla ya kande gitsün [9]
Selâm eylemişsin Hak selâm etsün [10]
Sana ey cânânım aleyküm selâm*

Aziz iltifâtın râyegân ettin
Âteş-i sînemi [11] gülistan ettin
Mahzun [12] Gevheri'yi şâdüman ettin
Ey gonca dehânım aleyküm selâm

(Çorum - 191; Bursa - 337)

---

9 - Bursa, hicr-i firakında ya nice gitsün
10 - Çorum, sen selâm etmezsin çok selâm etsün
11 - Çorum, mesken-i âteşim 12 - Bursa, garip.
* Dördüncü dörtlük Ergun (13) ve Bayrı (38) da yoktur.

37

Âriftir efendim[1] hûbların şâhı
Mâil olduğumu duyar mı bilmem
Her dem kalbimde o yârimin âhı[2]
Bu tatlı canıma kıyar mı bilmem

Ana bir gün hasbihâlim söylesem
Gönül hicab ider bilmem neylesem
Bir bûse dileyüp niyaz eylesem
Sultanım hâtırım sayar mı bilmem[3]

Bendesin hâk ile yeksân eyleyüp
Bu cevr ü cefâyı her an eyleyüp
Mecnun gibi sînem uryân eyleyüp
Eğnimden libasım soyar mı bilmem[4]

Akan çeşmim yaşın sileyim disem
Hüsn-i devletine güleyim disem
Efendim sineye sarayım disem
Gevherî'nin sözüne uyar mı bilmem*

(Bursa - 149)

---

1 - Bursa, 149, Bayrı, 39, sevdiğim
2 - Çorum, 199, kıldırur rûz ü şeb bize bu âhı
3 - Bursa, dillerin hâtırı kalur mu bilmem;
4 - Çorum, 199, canım hâtırı gönül sayar mı bilmem.
* Bursa ve Bayrı nüshalarındaki üçüncü dörtlük yerinde Çorum yazmasındaki dörtlük yer almaktadır:

Göz yaşımı deryâ gibi çağlayup
Âteş-i aşk ile sînem dağlayup
Gicelerle bu kulunu ağladup
Yâdları koynuna koyar mı bilmem

38

Bilmem ki unuttum ya ne söyleyim
Yâre arz ider mi dil beni bilmem
Ağlayı ağlayı âfiyet bekler
Gözlerimden akan sel beni bilmem

Ecel ardımızca ökçemiz basar
Koç yiğitlerini durmayup asar
Aşkın ruzigâri serimde eser
Ne cânibe atar yel beni bilmem

Gevheri der didemden akıyor yaş
Dilberin aşkiyle eyledim savaş
Akılla muhabbet kılavuz yoldaş
Sılada arz ider mi dil beni bilmem

(Ergun - 42)

Seni bana gayet güzel dediler
Gerçek mi sultânım [1] görmeğe geldim
Şeftâlini [2] derde derman dediler
Gerçek mi sultânım [3] sormağa geldim

Senin içün yiyüp içmek dediler
Yâdlar ile [4] konup göçmek dediler
Göğsün cennet koynun uçmak [5] dedi.
Hak nasib iderse koçmağa geldim

Arzıhal eyledim beylerbeyine
Arzıhâlim kaldı yüzü ağına
Bâğıban oluben hüsnün bâğına [6]
Kırmızı güllerin dermeğe geldim

Gevherî der sen canların cânısın
Mısr'a sultan olan [7] Yûsüf (i) Sânîsin
Âdil pâdişahsın mürvet kânısın [8]
Kul olup kapunda durmağa geldim

(Çorum - 296; Çorum - 333)

---

1 - Dizdaroğlu, göster cemâlini
2 - Dizdaroğlu, bir bûseni
3 - Dizdaroğlu, efendim
4 - Çorum, 296, 333, elden ele
5 - Çorum, 296, 333, elim değer ise koçmak
6 - Dizdaroğlu, bâğıban olayım bagçe bağına
7 - Dizdaroğlu, Mısır şehrinde
8 - Dizdaroğlu, güzellerin şimdi sen sultânısın

40

Sen ana uymasan gelsen yanıma
Söyleyişi bülbül dilli sevdiğim
Kerem-i ihsan ile girme kanıma
Bağçesi kırmızı güllü sevdiğim

Âşıkların ah eyleyüp ağlasa
Aşk oduna sineciğim dağlasa
Hep güzeller bir bir karşıma dursa
Cümlenin serdârı benli sevdiğim

Kirpiklerin oktur kaşların keman
Gördüğün uşşâka verirsin aman
Cennetten çıkmışsın meleksin heman
Bakamaz yüzüne kullar sevdiğim

Kul Gevheri der erenlere yardım
Şükür olsun Mevlâ'ya murâda erdim
Bahânesiz gerdan ben sende gördüm
Hisab olmaz siyah benler sevdiğim

(Ergun - 69)

41

Dost bağının meyveleri erişti
Ayva benim alma benim nar benim
Çeşmim yaşı ummanlara karıştı
Cefâkârım sitemkârım var benim

Yedi derya boz-bulanık selinden
Halk-ı âlem âciz kaldı dilimden
Ben bülbülüm ayrı düştüm gülümden
Efgan benim mâtem benim zâr benim

Mâil oldum kisvesine tâcına
Bend olmuşum siyah zülfü ucuna
Mansur gibi asılırım saçına
Kâkül benim perçem benim dâr benim

Gevheri der kime gönül katayım
Gevherimi nâdânlara satayım
Dost bağında bülbül gibi öteyim
Gülşen benim güller benim hâr benim

(Bayrı - 48)

42

Yitirdim aklımı fikr-i yâr ile
Sevgili yârimdan[1] selâm gözlerim
Kalmışım rûz ü şeb bu efkâr ile
Gözleri âhûdan selâm gözlerim

Düşeli aşkına[2] gülmedi yüzüm
Heman zikrullahtır[3] şimdilik sözüm
Başım yastıktadır yollarda gözüm
Lebleri şifâdan selâm gözlerim

Aşk ile düşmüşüm gayret-i âre
Gözlerim kan ağlar dil pâre pâre[4]
Uğrar sabâ yeli belki dildâre
Ol bâd-ı sabâdan selâm gözlerim

Gevheri'nin işi efgan oldı hep
Bilmem unuttum ya nedir[5] sebeb
Bilürüm bulunmaz kâğıt [6] mürekkeb
Dil-i âşinâdan selâm gözlerim

(Bursa - 338)

---

1 - Ergun, 133, güler yüzlü yârimden
2 - Bursa, 338, gurbete
3 - Ergun, hem' de züğürtlüktür
4 - Ergun, gözlerim kan ağladı pâre pâre
5 - Ergun, bir anla
6 - Ergun, kara

43

Bir âfet-i devran gamzesi cellâd
A beğler şu gölde bir kuğu gördüm
Gönül mülkin itti cevr ile berbad
A beğler şu gölde bir kuğu gördüm

Gamzeleri sertiz zülfi perişan
Kirpikleri hün-rîz kaşları keman
Âşıkın öldürmüş eğriçesi kan
A beğler şu gölde bir kuğu gördüm

Cemâli âfitab aklımı aldı
Ah idüp ölüşü bağrımı deldi
Beni Mecnun idüp sevdâya saldı
A beğler şu gölde bir kuğu gördüm

Güle gülmek düşer senin şânına
Âşıkların girmek diler kanına
Garib Gevherî'nin gelmez yanına
A beğler şu gölde bir kuğu gördüm

(Bursa - 155)

44

Yâ Rab nice olur şu garib hâlim
Gurbete düşeli il bana düşman
Hiç kurtaramam ben bu garib serim
Ayağımın bastığı yol bana düşman

Yâ Rabbî irgür beni maksuduma
Hasret oldum yârânıma dostuma
Kan bulanık gelen benim üstüme
Şu dağlardan akan sel bana düşman

Cüdâ düştüm sevdiğimi görmedim
Varup hâkipâye yüzler sürmedim
Hâr elinden dost bağına girmedim
Timarlar ettim gül bana düşman

Gevherî der bu gün baştan aşırdı
Hicran ateşiyle bağrım pişirdi
Elim sundukça meyvesin düşürdü
Meyvesin verdiğim dal bana düşman

(Ergun - 131)

Kûy-i yâre bu gün seyrâna vardım
Geçilmez râhında üftâdelerden
Zannetim ki heman divâna vardım
Zülfünü görmedim dildâdelerden

Akl ü dil murg-veş gitti kûhsâre
Ol çeşm-i şehbâzın kasdı şikâre [1]
Ben dedim görünce ol sitemkâre
Ne istersin böyle [2] âzâdelerden

Bize şimdi bir tâze dilber olsa
Tâze merhem tâze derdi sar olsa
Sâkıyâ bezm-i mey neşveger olsa
Biz çoktan usandık bu bâdelerden

Dilâ sen kendini bî-mecâl eyle
Bu yolda emeğin gel helâl eyle
Serâpâ [3] cihânı gez sual eyle
Var mı vefâ bulmuş rû-sâdelerden

Gevheri gelelden sahn-ı feryâda
Çok germ ü serd gördük biz bu dünyâda [4]
Yeğdir kadirşinas karavaşzâde
Kadr ü kıymet bilmez beğzâdelerden

(Bayrı - 61)

---

1 - Köprülü, 57, çeşm-i şahbazların çıktı şikâre;
2 - Çorum, 6, ben gibi
3 - Köprülü, istersem
4 - Köprülü, hiç görmedim rahat bezm-i dünyada

46

Getür hançerini hubların şâhı
Destinle sinemi del iki yerden
Gel bu üftâdene şive kıl gâhi
Kâkülün boynuma sal iki yerden

Yel estikçe kâkülün olur tel tel
Gerdanında saf saf serpilmiş fülfül
Nice zâr itmesün ol garib bülbül
Rûyunda açılmış gül iki yerden

Vuslatın müyesser olup an-karib
Hudâ'm seni bana eylesün nasib
Bu gün seyreyledim ol kâfir rakib
Zemmime uzatmış dil iki yerden

Biçâre Gevheri nazm içre mâhir
Felek olmuş ana düşmen-i kahir
Leylâ ile Mecnun olalı zâhir
Akar bu çeşmimden sel iki yerden

(Köprülü - 55)

47

Ey hercâyi dilber neylemişim ben
Bana meylitmeğe âr eyledin sen
Sen bir merhametsiz kanlı zâlimsin
Âşık öldürmeğe kâr eyledin sen

Bilmem neylemişim nedür isyânım
Künc-i mihnet oldu şimdi mekânım
Düşer mi şânına benim sultânım
Dünyâyı başıma dar eyledin sen

Tutalım ben sana oldum giriftar
Hâlime rahm eyle çeşmi hunhar
Garib bülbül gibi ben leyl ü nehar
İşimi gücümü zâr eyledin sen

Gevheri'yim dönmem sen dilrübâdan
Yolunda geçmişim tâc ü kabâdan
Bu gün haber aldım bâd-i sabâdan
Agyârı kendine yâr eyledin sen

(Bursa - 59; Çorum - 237)

48

Âhû gözlüm neye melil gezersin
Kuğu musun ceyran mısın nesin sen
Gören âşıkların bağrın ezersin
Kuğu musun ceyran mısın nesin sen

Beni helâk itti dürlü nazların
Sinemde yer etti acı sözlerin
Kudretten sürmeli âhû gözlerin
Kuğu musun ceyran mısın nesin sen

Sel gibi çağlattın çeşmim yaşını
Gavgaya uğrattın halkın başını
Cihanda bulmadım senin eşini
Kuğu musun ceyran mısın nesin sen

Simden beyaz gördüm senin cismini
Kudretten halk etmiş Mevlâ'm resmini
Ah efendim doğru söyle ismini
Kuğu musun ceyran mısın nesin sen

(Bursa - 316)

49

Benim kara gözlüm ben gider oldum
Şahna tellerini yoldurma sakın
Ben ölmeğe gitmem yine gelirim
Hasretle aklını aldırma sakın

Benim şirin gözlüm bana bakup ta
Geleni geçeni benim sanup ta
Benim kömür gözlüm kahırlanup ta
İl yanında göğsün geçirme sakın

Sen benim açılmış tâze gülümsün
Gündüz hayâlimsin gice düşümsün
Elem çekme sevdiğim benim olursun
Gül benzin rengini soldurma sakın

Gevheri der güzel görüp açılma
Sakın düşmanlara bir söz kaçırma
İl yanında sakın göğsün geçirme
İlleri kendine güldürme sakın

(Dizdaroğlu - 8)

50

Üftâdeler saf saf dursun selâma
Gönüller tahtının sultânı sensin
Hüsnünün takrîri gelmez kelâma
Cevâhir kânının mercânı sensin

Tig-ı gamzen bu sineye devâdır
Bu güzellik sana Hak'tan atâdır
Kaldır nikabını aynı safâdır
Zirâ derd ehlinin dermânı sensin

Âfetim kâkülün a'lâya benzer
Kametin bir serv-i bâlâya benzer
Cemâlin Ka'be-i ulyâya benzer
Bu asrın âfet-i devrânı sensin

Gevheri aşkınla dâim ider zâr
Aşkın ateşi eşeddü minennâr
Tîg-ı gamzen ile hezar yaram var
Gel yetiş derdimin Lokmân'ı sensin

(Çorum - 259)

51

Bir cerrah gelüp yaram sararsa
Derde derman olur musun ne dersin
Yarın Hak kadı olup divan kurarsa
Hakk'a cevab verir misin ne dersin

Fânidir dünyâya fâni dediler
Yarın da siyâset günü dediler
Derdimin dermânı seni dediler
Derde derman olur musun ne dersin

Mansur kemend itmiş Nesîmî tîgi
Ferhad Şîrîn içün deldi bu dağı
Geçer güzelliğin hûbluğun çağı
Böyle mahbub kalır mısın ne dersin

Gevheri der yaylaların yaylasam
Arzıhal eylesem hâlim söylesem
Abd-i memlûk olup hizmet eylesem
Kula sultan olur musun ne dersin

(Ergun - 28)

52

Gazilerin ser-efrâzı ağası
Vasfını söyleyen diller ağlasun
Bunca guzat ile o kahramânın
Gazâya eştiği yollar ağlasun

Gazâ mişesinin bebr-ü pelengi
Fîsebilillâh'dı gazâsı cengi
Kaplan postu ile altun çelengi
Bile takındığı teller ağlasun

Nâm-ı Hakk'ı dilden tekrar eyleyen
Şecâat gevheri ızhâr eyleyen
Gece gündüz ana timar eyleyen
Yarasını saran eller ağlasun

Din uğruna dâim giderdi yola
Ettiği gazâlar gelir mi dile
Hısım akrabası kardaşı bile
Hizmetinde olan kullar ağlasun

Gevherî sırrına sırdaş olanlar
Serhadlerde ana pâdaş olanlar
Gazâda kendüye yoldaş olanlar
Döküp gözlerinden kanlar ağlasun

(Köprülü - A - 45)

53

Sözün bilmez bâzı nâdan elinden
Erkân[1] ağlar usûl ağlar yol ağlar
Bülbülün feryâdı[2] gonce gülünden
Bülbül ağlar gülşen ağlar gül ağlar[3]

Her kaçan çûş idüp çağlasa seller
Açılur lâleler sünbüller güller
Davlunbaz çalınur çalkanır göller
Şahin ağlar turna ağlar tel ağlar

İyi ile konuş[4] olasın iyi
Öter defler gibi sînemin neyi
Bu çarhın elinden el-aman deyi
Gedâ ağlar sultan ağlar kul ağlar

Kâmil olanların bellidir yeri
Yoluna koyarlar cân ile seri
Hakk'ın didârını görelden beri
Gökler ağlar derya ağlar sel ağlar*

Gevheri der derdli gönülümüz hasta[5]
Sözünü beğendir illere dosta[6]
Kimi abdal olup[7] girmiştir posta
Hırka ağlar hem post ağlar çul ağlar[8]

(Bayrı - 79)

---

1 - Bayrı, R, edep,
2 - Bayrı, Şekvâsı
3 - Ergun 73, gülşen ağlar bülbül ağlar gül ağlar
4 - Bayrı, iyiye hizmet et
5 - Bayrı, Gevheri der sazın hem sözün üste
6 - Bayrı, armağan eyle gel canını dosta
7 - Bayrı, olmuş
8 - Bayrı, Aba ağlar hırka ağlar şal ağlar
* 4 üncü kıta S.N. Ergun'da yoktur. Manzume Osman'a da kayıtlı imiş (Bayrı)

54

Ehl-i diller içre ey nûr-ı dîdem
Bana Mecnun sana Leylâ desinler
Gonce-i ruhsârın şöyle medh idem
Kimdir şu bülbül-i şeydâ desinler

Bilenler desinler bu bir âşıktır
Âteş-i aşk ile bağrı yanıktır
Cümle âşıklardan bu bir sâdıktır
Sevdiği bir gül-i ra'nâ desinler

Seyrine gelsinler cümle güzeller
Mushaf-ı hüsnünü etsinler ezber
Pertev-i rûyüni nazar edenler
Bir melek yavrusu hâzâ desinler

Şehir içre düşüp böyle gulgule
Haşre-dek söylesin tâ dilden dile
Gelüp nazar iden sen gonce güle
İlâhi Yûsüf-i zîbâ desinler*

Gevherî'ye yâr ol ey şivekârım
Tâ ki lezzet bula nazm ü güftârım
Ehl-i dil olanlar görüp eş'ârım
Her sözü bir dürr-i yektâ desinler

(Ergun - 19)

* 4 üncü dörtlük Ergun'da yoktur. Bayrı'ya göre manzume bâzı yazmalarda Âşık Mahtumî'nin olarak gösterilmektedir.

55

Kara bağrım hûn olmuştur derd ile
Dilberlerin cevri bize yamandır
Altun zincir ile gümüş bend ile
Salın ömrüm salınacak zamandır

Kulların baş açık kapında durur
Seni gören âşık mum gibi erir
Zümrüt küpe kulağında şan verir
Takın hanım takınacak zamandır

Söyleniyor hüsnün Hind ü Yemen'de
Eller zevkin sürüyor derdin bende
Tîg-i gamzelerin derdli sînemde
Gerdanında benler tümen tümendir

Canım sen var ise şâg-ı perisin
Hükmeyle sevdiğim hükmün yürüsün
Gevherî sitemin çeksün çürüsün
Yüzün güldür boyun serv-i semendir

(Köprülü - 99)

56

Güzellerin bağçesinde açılan
Lâle midir sünbül müdür gül müdür
Beyaz gerdanına inüp döküilen
Zülüf müdür kâkül müdür tel midir

Sencileyin güzel nerde bulunur
Her kaçan görürsen aklım alınur
Rûzigâr estikçe durmaz salınur
Selvi midir semen midir dal mıdır

Kaşın kudret kalemiyle yazılmış
Güzel hicrin ile bağrım ezilmiş
Mah yüzünde çifte çifte dizilmiş
Benler midir fülfül müdür hâl midir

Güzelsin Yûsuf'un mânendi eşi
Bir unulmaz gavgaya uğrattın başı
Gevheri deryâ mı gözünün yaşı
Murad mıdır Ceyhun mudur sel midir

(Köprülü - 96)

57

Ey gönül gam çeküp gezme serseri
Melek-sîmâ kaddi ar'ar benimdir
Çünki bana cânım didi ol perî
Gayri ol lebleri kevser benimdir

Serime kurmuşum ben de bârıgâh
Harâbat köyünü etti tahtgâh
Mihnet askeridir gam dahi sipah
Pâdişâhım tâc-ı efser benimdir

Gel efendim tutma rakib pendini
Zîrâ sen bilmezsin anın fendini
Bin pâre eylese âlem kendimi
Severim billâhi dilber benimdir

Senin içün olmuşum halka hasım
Ölürsem kim dutar acebâ yasım
Defter-i aşkında kemter mahlasım
Gevherî'dir zâtî cevher benimdir

(AMKC - 51)

Nefs-i emmâreye uyup gezdiğim
Gençliğin belâsı sefâhetimdir
Âhıretim koyup[1] dünyam düzdüğüm
Ben de bildim kendi kabâhatimdir

Gavvas olup ummanlara daldığım
Dalup dürlü cevâhirler bulduğum[2]
Benim bu ilm ile âmil olduğum[3]
Kendi akl ü fikrim ferâsetimdir

Hiç râhat olmadım uyup sünnete
Yarın ne yüz ile varam ahrete
Meger fazlı ile girem cennete
Hakk'a yarar hangi ibâdetimdir

Doğruyu koyup ta iblise uyan
Dünyâya meyletmez ahretin sayan
Kimdir bana kâr ü kisbi yok diyen
Kâr ü kisbim kendi[4] kanâatimdir*

Gevheri'ye Hak'tan oldu hidâyet
Günâhından rücû' etti[5] begayet
Altı bin altı yüz altmış altı âyet
Şükür lisânımda kırâatimdir

(Bayrı - 106)

---

1 - Ülkütaşır, 104-105, yıkup
2 - Bayrı, 106, dalıpta her dürlü cevher aldığım
3 - Bayrı, benim amelimde mâhir
4 - Ülkütaşır, mal ü rızkım benim
5 - Ülkütaşır, rücu' oldu
* 2, 3 ve 4 üncü dörtlükler Ergun'da (40) yoktur. İlk dörtlükte karışmıştır.

59

Nesin medhedeyim gözü elânın
Hüsn-i cennet bağı açılsun da gör
Dahi değil koculacak zamânı
Hemen bir mikdarca seçilsin de gör

Ol beyaz göğsünün bendi çözülsün
Kullar hep karşusunda düzülsün
Mestâne mestâne gözler süzülsün
Bu aşkın bâdesi içilsin de gör

Baktım lisânına ol bülbül gibi
Cisminin rayhası ol sünbül gibi
Bezensün gerdânın gonce gül gibi
Ol beyaz gerdâna saçılsın da gör

Gevheri der bize yeter abâlar
Dokunsun zülfüne bâd-ı sabâlar
Biz şallar giyelim giysün kabâlar
Eğnine libâsı biçilsin de gör

(Çorum - 243)

60

Leyl ü nehar ikrârını güderken
Gönül kafesinden uçmak yol mudur
Serimi yoluna fedâ iderken
Ben severim benden kaçmak yol mudur

Şu âlemde bulamadım vefânı
Ben severim iller sürer safânı
Be insafsız az mı çektim cefânı
Hâtırdan gönülden geçmek yol mudur

Kendin sebeb oldun âşnâ olmağa
Gelüp sonra bize elin sunmağa
Ben kıyamam şeftalini almağa
İnce belin iller koçmak yol mudur

Yiğidi baştan çıkaran dilberdir
Yiğit olan dost hâtırın gözedir
Gevheri'm der bu sitemler bizedir
Karşumuzda göğsün açmak yol mudur

(Bursa - 117)

Be âşıklar[1] benden ibret alınız
Lâbüd âşıkların hâli böyle olur
Terkeyledi beni kaldım yalınız[2]
Âşıka hûbların âli böyle olur

Eridi vücudum firkat âhından[3]
Kavruldu gönlüm zülf-i siyâhından[4]
Kurtulmadım derdten aşk râhından[5]
Erkânsız pirsizin yolu böyle olur[6]

Çok sitemli sözler geldi dilinden[7]
Kesildi efganım gayri gülünden
Bin tas zehir içtim gûyâ elinden
Hercâyiden gelen dolu böyle olur[8]

Gevheri bu yolda çok ibret aldık[9]
Dilberde vefâdan gayrisin bulduk[10]
Haracı[11] kesilmiş sekbâna döndük
Mürvetsiz paşanın kulu böyle olur[12]

(Bursa - 9)

---

1 - Köprülü, 74, gaziler, Çorum, 242, gaziler
2 - Köprülü, terk idüp bendesin kıldı
3 - Çorum, yandı
4 - Bursa, 9, akıl perişandır ol
5 - Bursa, Çorum, ahında
6 - Çorum, âşıkın
7 - Köprülü, asla cevap gelmez oldu, Çorum, çok safalı sözler geldi
8 - Köprülü, güzelden Çorum, dilberin yolu
9 - Bursa, aldım, Bursa, buldum,
10 - Çorum ,yalnız kesildi mecnuna döndük;
11 - Köprülü, harcımız
12 - Çorum bî-rahm beylesin

Dilbere arz ettim bâde-i gülgûn
Yüzünü nâz ider açmaz üç gündür
Ol saçı leylâ beni eyledi Mecnun
Cevr ile cefâdan geçmez üç gündür

Ol güzeller şâhı aklımı aldı
İkrâra durmayup ferdâya saldı
Ağlayı ağlayı kan ile doldu
Gözlerim dünyâyı seçmez üç gündür

Bülbülüm gülünü dermeye geldim
Bir arzıhâlim var vermeğe geldim
Mübârek cemâlin görmeğe geldim
Efendim nikabın açmaz üç gündür

Sevdiğim ağlatma bu derdimendi
Âhımdan sökülür sinemin bendi
Yârdan ayrılalı serime kondu
Kasâvet kervanı göçmez üç gündür

Gevherî murâda ireyim deyü
Mübârek cemâlin göreyim deyü
Pâyine yüzümü süreyim deyü
Beklerim yolunu geçmez üç gündür*

(Ergun - 62; Çorum - 283; Bursa - 113; MKC. 96)

* Bayrı (s. 110) bu manzumeyi Sâdıkî'ye kayıtlı görmüştür.

63

Hicran köşesinde yatarım hasta
Derdime dermânım ne zaman gelür
Gözlerim yollarda kulağım seste
Ol kaşı kemânım ne zaman gelür

Bîmâr-ı aşk [1] olup dermanda kaldım
Emrine râm olup fermanda kaldım
Andelibler gibi efganda kaldım
Ol gül-i handânım ne zaman gelür

Sevdüğüm değildir bî-vefâlardan
Geçmez sâdık olan mübtelâlardan
İlâhî hıfz eyle sen hâtalardan
Sevgili cânânım ne zaman gelür

Gevheri intizar aklımı aldı
Aşk beni deryâ-yı [2] mihnete saldı
Ağlarım gözlerim yollarda kaldı
Yûsüf-i Ken'ân'ım ne zaman gelür

(Bursa - 280)

---

1 - Bursa, 280, yâre aşık
2 - Bayrı, vâdî-i

Cihan hûblarından bulmadım bir yâr
Hâtır sayar erkân bilür yol bilür
Var mıdır gülşeninde bir verd-i ruhsar
Bülbül bilür gonce bilür gül bilür

Nâgehan gönlümü aldı bir civan
Bilmezim neyleyim kalmışım hayran [1]
Görmedim böyle bir fettân-ı cihan
Söylemez ammâ ki dürlü dil bilür [2]

Bir mehrûya bâri âşık olaydım
Bend olup eşiğinde kalaydım
Kurbânı olurdum bir dost bulaydım
Âşık olmuş bilür hâl bilür

Derdine düşelden ey gonce-dehen
Mahzûn-ı aşkındır bu cân ile ten
Sevdiğim bir ben bilürüm bir de sen
Ne dost bilür ne kardaş ne el bilür*

Kapundan dûr itme beni ey perî
Mürüvvet kalmasun hem senden geri [3]
Efendim kulundur garib Cevherî
Pâdişahsın senin kadrin kul bilür

(Fılat Cöngü)

1 - Köprülü, 83, hiç bilmem neylesem
2 - Köprülü, yetmiş iki türlü böyle
3 - Köprülü, mihr ü vefâlar kıl gel şimden geri
* Çorum yazmasında 4 üncü dörtlük yoktur.

65

Ayrı cem'iderler didâra karşı
Kalbi kallâş nâşi olmuş olmamış
Hâlimi arz itsem halden bilene
Beyhûde hâlimden bilmiş bilmemiş

Gözü çıksın kem bakanın gözüne
Meyil verme her nakkaşın sözüne
Bir baz konmuş bir şaşkının koluna
Ha bir baykuş dağda kalmış kalmamış

Savır savır aşk kazanı taşmaya
Kimsenin yolu yolundan düşmeye
Ahmak olan gider kuru çeşmeye
Anlamaz ki kabı dolmuş dolmamış

Fır'avunluk itmiş yolundan şaşmış
İnkârdan inkârdan varından geçmiş
Hakikat abdestin almadan ölmüş
Kılman namâzını olmuş olmamış

Gevherî'nin gayet derdi ziyâde
İçilir mi ya sen yad ile bâde
Yâr odur mahşerde şefâat ide
Yüze gülücü yâr olmuş olmamış

(AMKC - 78)

Bu gün ben hûbların şâhını gördüm
Giyinmiş kuşanmış al hârelenmiş
Ayağı tozuna yüzümü sürdüm
Dedi derdimendim[1] biçârelenmiş

Heybet aldım yârin hilâl kaşından[2]
Âsiyablar döner çeşmim yaşından
Çarhın siteminden münkir[3] taşından
Gönlümün şîşesi[4] bin pârelenmiş

Kızarmış ruhleri alı al olmuş
Benim akılcığım pâyimal olmuş
Siyah ebrûleri pür-kemâl olmuş
Mestâne gözleri sehhârelenmiş[5]

Efendim gül yüzün beriye dönder[6]
Yılda bir kez olsun selâmın gönder[7]
Mübârek aylardır zekâtın gönder
Disünler Gevherî fukarelenmiş[8]

(Bursa - Çorum - 141 - Köprülü 104)

---

1 - Köprülü, 104, âşık garip
2 - Köprülü, âşıkların gelmez dağlar başından
3 - Çorum, 140, halkın
4 - Köprülü, Kâbesi
5 - Köprülü, mekkârelenmiş
6 - Çorum, dehanın hokkadır ruhlerin aldır
7 - Çorum, ağlatma efendim gâhî bir güldür
8 - Çorum, derdimend; Köprülü, garipçe
* Ergun yayınında ikinci dörtlük yoktur.

67

Dâmen-i pâkine şâh-ı hûbânın[1]
Erilmez bir zaman böyle gider bu
Menendi bulunmaz[2] ol nev-civânın
Görülmez bir zaman böyle gider bu

Vefâ resmin[3] bilmez ol melek-perver
Unutturdu bana ol zülfü kâfir
Anda merhamet yok bende sim ü zer[4]
Sarılmaz[5] bir zaman böyle gider bu

Dilberde kerem[6] âşıkta âr olmaz
Güzel sevenlerde ihtiyar olmaz[7]
Da'vâ-yı muhabbet derkenar olmaz
Sorulmaz[8] bir zaman böyle gider bu

Gevherî'ye şimdi tâze dağ oldu
Hâtır gönül bilmek pek[9] yasağ oldu
Rakib dedikleri itten coğ oldu[10]
Kırılmaz bir zaman böyle gider bu

(Çorum, Bursa, Köprülü)

---

1 - Çorum, 186, dâmâna el ulaşmaz
2 - Çorum, Bursa 74 misli sebkat itmez
3 - Çorum, vefa kılmağı
4 - Çorum, dilberde lûtuf yok âşıkta
5 - Çorum, bulunmaz, Bursa, onlarda merhamet
6 - Çorum, dilberlerde rahm
7 - Köp., Bursa, güzel seven yiğit ihtiyar
8 - Çorum, durulmaz
9 - Çorum, kadr ü kıymet bilmeyene pek
10 - Köprülü (III) Rakibler çoğaldı hepsi sağ oldu; Çorum, Âhır vakıt oldu rakib

68

Cemâlin görmeğe günde bin kerre
Çekinür efendim zirâ candır bu
Tâkatim kalmadı bu tende zerre
Çekmekle tükenmez ne hicrandır bu

Bu derdi çekmeyen bilmez demişler
Âşık âhı yerde[1] kalmaz demişler
Meftunun[2] ağladan gülmez demişler
Ezelden[3] böyle bir dâsitandır bu

Gel yeter ağlattın[4] bâri şad eyle
Ya öldür bedeni ya âzâd eyle
Merhamet bâbını gel küşad eyle
Cevrettin yetişir çok zamandır bu

Gevherî der yâre erişmez destim
Hâlime rahm eyle ey çeşm-i mestim
Kulluğa lâyık it[5] bendeni dostum
Görenler desinler ne ihsandır bu

(Ergun - 47)

1 - Ergun, 47, asla
2 - Köprülü, 107, dertlisin
3 - Köprülü, ta eskiden
4 - Ergun, yeter ağlattığın
5 - Köprülü, kabul et.

69

Arzıhâlim budur efendim sana
Aşkına düşeli hâlim yaman hey
Aziz başın içün rahm eyle bana
Aman hey merhamet kânı civan hey

Bunca dem sakladım dilde yaranı
Hiç mesrur etmedin ben âvâreni
Gel yeter ağlatma bu biçâreni
Aman hey Yûsüf-i sâhib-zaman hey

Cânımın cânısın ey yüzü mâhım
Sana dil verdimse nedir günâhım
Efendim sultânım gel pâdişâhım
Vücûdum mülkine şâh-ı cihan hey

Bakışların beni sevdâya saldı
Neyleyim dil sabr itmeden kaldı
Benlerin ziyâsı aklımı aldı
Cemâlin olunca nûr-i iyan hey*

Âşıkın kadrini eyledin idrâk
Anın içün oldu cismim çâk(i) çâk
Derdimend Gevherî'yi eyledin helâk
El-aman hey âfet-i devran aman hey

(Fılat - 338-b)

* Çorum (327) yazması ile Köprülü (115) yayınında dördüncü dörtlük yoktur.

70

Bahar irdi cennet gibi zeyn oldu
Sünbüllü bülbüllü güllü dağlar hey
Yârin mi aldırdın acaba noldun
Gözün yaşı mevce gelüp çağlar hey

Felek yad illere düşürdü beni
Gurbet diyârına döndürdün yüzü
İslambol illeri elvedâ sizi
Kalsın seyrangâhım olan bağlar hey

Cûş edüp aşkımız nevbahar oldu
Nağmeler nâleler bize kâr oldu
Açıldı sinemde lâlezâr oldu
Dilberin urduğu tâze dağlar hey

Ağlayup dildâra minnet eyleyüp
Geldi o'l demler ki işret eyleyüp
Nâzeninim bana şefkat eyleyüp
Leblerinden mey içtiğim çağlar hey*

Bana ta'n eylemen meftun olursam
Sevdâ-yı aşk ile meşhun olursam
Gam değil Gevherî Mecnun olursam
Leylâ'm beni kâkülüne bağlar hey

(Bursa - 206)

---

* Köprülü A-35 yayınında ikinci ve dördüncü dörtlükler yoktur.

II — SEMÂİLER:

71

Yâr gideli bizim ilden
İller harab oldu harab
Söylemem derdimi dilden
Diller harab oldu harab

Aldırdım elden dilberi
Ya neylerim cân ü seri
Sunam uçtu şimdengeri
Göller harab oldu harab

Felek şikârını aldı
Beni vâdilere saldı
Gitti ceyran ıssız kaldı
Çöller harab oldu harab

Cihanda almadım gâhi
İçüp engûr-i gül-fâmı
Tarholup meclisin câmı
Müller harab oldu harab

Olanlar aşkınla zâhir
Firkat-pezir oldu âhır
Gevheri biçâre sâir
Kullar harab oldu harab

(Çorum - 70)

72

Salınup kandan gelürsün
Boyu uzun ak Mehemmed
Âşıkların derde düşmüş
Derdimendi çok Mehemmed

Soyunsam girsem koynuna
Hiç ölüm gelmez aynıma
Siyah perçemin boynuma
Kemendi ile tak Mehemmed

Aldır yanagının alı
Emsem leblerinin balı
Neylerim ben dünya malı
Benim olsa ak Mehemmed

Gevherî ider elden gelmez
Âşıka cevreden gülmez
Bu güzellik bâkî kalmaz
Kaldır başın bak Mehemmed

(Fılat - 333-b)

73

Bu gün ben bir güzel gördüm
Kâkül dökmüş kaş üstüne
Ben câhilim bir şey bilmem
Her ne dersen baş üstüne

Kirpiğin sînemi deldi
Hayâlin karşuma geldi
Dağların lâlesi soldu
Yağar yağmur taş üstüne

Kirpiğin sîneme batmaz
Hayâlin karşımdan gitmez
Cemâline bahâ yetmez
Zülüf dökmüş fes üstüne

Üsküdar'ın altı yalı
Neyleyim dünyada malı
Dedim dilber bir şeftali
Dedi cânım baş üstüne

Gevherî der bilmem kasdı
Korkarım yâr bana küstü
....
Yaslanalım düş üstüne

(Ülkütaşır - Atsız, sayı 17, s. 109-110)

74

Bu gün ben bir bağa girdim
Ne bağ duydu ne bağbancı
Gülün şeftalisin derdim
Ne bağ duydu ne bağbancı

Bağın duvarından aştım
Kırmızı gülüne koştum
Öptüm sardım helâllaştım
Ne bağ duydu ne bağbancı

Bağın kapusunu açtım
Sanasın cennete düştüm
Doldurdum badesin içtim
Ne bağ duydu ne bağbancı

Seherin tan yeri attı
Bülbül elvan elvan öttü
Gevherî yükünü tuttu
Ne bağ duydu ne bağbancı

(Ergun - 6)

75

Ne ağlarsın elâ gözlüm
Gönül senden ayrılır mı
Bu güzellik sende iken
Gönül senden ayrılır mı

Hep güzeller bura gelse
Âşıkın hâlinden bilse
Cümle âlem güzel olsa
Gönül senden ayrılır mı

Güzeller gelse cihâna
Hüsnün olmazdı bahâne
Pâdişah olsan devrâna
Gönül senden ayrılır mı

Ol Gevherî gelmeyince
Gonce gülün dermeyince
Ya sen ya ben ölmeyince
Gönül senden ayrılır mı

(Ergun - 22)

Sipihr-i meh-i tâbânım
Yeter kaçtı râmolmaz mı
Benim her derde[1] dermânım
Bu hicre hengâm olmaz mı

Düşüp girdâba giryandan
Ne çektim derd-i hicrandan
Gönül fülki bu ummandan
Karaya eyyam olmaz mı

Sînem aşkın rübâbıdır
Ciğer bezmin kebâbıdır[2]
Lebin kevser[3] şarâbıdır
Dehânın bir câm olmaz mı

Yazarım vasfını bir bir
Anı inkâr iden kimdir
Kitâb-ı hüsnünü münkir
Görüp de ilzam olmaz mı

Bize ey Gevherî cânan
İder mi bûseler ihsân[4]
Kılurdum[5] başımı kurban
Aceb bir bayram olmaz mı

(Süleymâniye, Sü-Tarlan, 80)

---

1 - Fılat, 338-a, benim hercâi sultânım
2 - Fılat, o bezmin can
3 - Süleymaniye, Sü-Tarlan, 80, sükker
4 - Fılat, ider mi bûs-i leb can
5 - Fılat, virirdim

77

Benim yârimin illerin
Bürümüştür duman şimdi
Nâ-tüvânım el irişmez
Varacağım güman şimdi

İsmini getürsem dile
Gözüm yaşı döner sele
Senin aşkın sevdâsiyle
Yanarım ben püryan şimdi

Benim elâ gözlü yârim
Yoluna hep cümle varım
Bana rahm eyle hünkârım
Meded lûtf u aman şimdi

Gevherî der geldim dâda
Gel koyma beni feryâda
Baş ucan yolunda fedâ
Derdimi al heman şimdi

(Köprülü - 126)

78

Bahar eyyâmı da geldi
Zinet oldu dağlar şimdi
Gül açıldı âlem güldü
Seyran eder beğler şimdi

Benefşe otağın kurdu
Goncesin başına derdi
Garib bülbül gülü gördü
Figan edüp ağlar şimdi

Zanbak tuğunu dikti
Susen de hançerin çekti
Cümle dağlar karın söktü
Sular akar çağlar şimdi

Çayır çimen hep seçildi
Dolu peymâne içildi
Lâle sünbüller açıldı
Cennet oldu bağlar şimdi

Bâd eser servi salınur
Sim ile zerrin bulunur
Çeng ile tanbur çahnur
Âhenk tutar neyler şimdi

Bahrîdir deryâya daldı
Cevâhir kânını buldu
Bu Gevherî mecnun oldu
Dürr-i yektâ söyler şimdi*

(Fılat 42-a)

* Şükrü Fılat Cöngünde (6) dörtlük olan yukarıdaki şiir (Çorum - 147, Ergun - 10, Bursa - 184) yazmalarında beşliktir. Çorum, Ergun yazmalarında üçüncü Bursa'da ise beşinci dörtlük değişik şekillerdedir.

79

Başına bir hâl gelürse
Dağlara gel bağlara gel
Seni saklar vermez ele
Dağlara gel bağlara gel

Bu cânım aşka düşeli
Aşk odu ile pişeli
Yeşil dağlar benefşeli
Dağlara gel bağlara gel

Rakibe mikdârın bildir
Yanına civanlar uydur
Zamâne dostundan yeğdür
Dağlara gel bağlara gel

Gevheri düşmüş dillere
Diyâr-ı gurbet illere
Billâhi vermem ellere
Dağlara gel bağlara gel

(Köprülü - 127)

80

Gel ey bâd-ı sabâ şûh-i
Cihânımdan haber ver gel
Ne demdedir aceb rûh-i
Revânımdan haber ver gel

Anar mi bendesin gâhî
Görürsen sor eğer şâhı
Bana ol gözleri âhû
Figanımdan haber ver gel

Oturmuş mihnet-i künce
İder dili fikri nice
Bana ol lebleri gonce
Dehânımdan haber ver gel

Sözünde Gevheri mâhir
Niçün cevrin ider zâhir
Bana ol fitne-i âhır
Zamânımdan haber ver gel

(Çorum - 196)

B — ARUZ VEZNİ İLE YAZDIĞI ŞİİRLER

I — DÎVANLAR:

81

Aşk-ı cânan bir yana destimde sahbâ bir yana
Ta'n-ı a'dâ bir yana başımda sevdâ bir yana
Geçmezim ol mâh-rûdan gelse âlem bir yana
Olsa dünyâ bir yana ben zâr-ı şeydâ bir yana

Dil-rübâlar içre öyle bir sehî kamet mi var
Mufassal cevr ü cefânı çekmeğe tâkat mı var
Nâr-ı hicrinden efendim bir nefes râhat mı var
Âh ü efgan bir yana göz yaşı deryâ bir yana

Ettiğin bir gün adû-yı bed-likâ elbet olur
İntikamım sanma ki âlemde yanına kalur
Tâ giceler subh olunca çektiğim Mevlâ bilür
Âteş-i aşk bir yana ellerle gavga bir yana

Gevherî der hasret-i yâr sînemi itmede çâk
Hayli demdir gelmedi teşrîf idüp ol nesli pâk
Ey dirîga bu temennâlar beni eyler helâk
Yâre minnet bir yana hasma medar bir yana

(Çorum - 217)

82

Gönlümü kıldı perîşan derd ile efkâr meded
Başıma ne hâl getürdi gözleri mekkâr meded
Râh-ı aşkı bilir yok ben kime fâş eyleyim
Bulmadım mülk-i fenâda bir hakikî yâr meded

Derdimi bir anlar olsa ana bir bir söylesem
Kurtuluş yoktur bu gamdan çâre bilmem neylesem
Başıma hasır yakup senden şikâyet eylesem
Hakkımı hakk - eylemez âdil-i hünkâr meded

Ağlamaktan çeşmim yaşı deryalar artırmada
Hûnî gözlüm bendesi her sâat öldürmede
Ben kulun mahzun idüp rakibi güldürmede
Hâlime rahm eylemez ol gözleri sehhar meded

Gevherî der âşık oldum sana ey dilber sana
Dünyâda yok bencileyin ararsan önden sona
Ne muhabbet bağlar idim ben sana senden yana
Olmayaydı ara yerde bed-lika ağyar meded

(Çorum - 173)

83

Bülbülüm medhin okurum rûz ü şeb dal üstüne
Giy yeşiller sevdiğim o yaraşır al üstüne
Gittiğin seyreyledim ol hûbların serdârını
Kırmızı güller sokunmuş efendim şal üstüne

İsteme çok ɑeli gönül kıl kanâat az-ilen
Âkıbet gelmek mukadder serimize yazılan
Bir güzele gönlü verdim söyledikçe naz-ilen
Dilinden şerbet ü şükker dökülür bal üstüne

Rûz ü şeb Mecnun misâli gezerim her bir yeri
Etmeziz gerçi diriğ yârın yolunda serleri
Gül yanağın üzerinde seyreyledim dürleri
Sanasın dürlü cevâhir dökülmüş gül üstüne

Gevheri der ki bu nazmın gevher-i gülzâredir
Dört harfle ey efendim ismin âşikâredir
Derd-i aşkınla efendim vücûdum bin pâredir
İki mim birisi ha yazılır dal üstüne

(Köprülü - 143)

84

Dilberâ serden geçeyim yoluna baş üstüne
Ver hakikat kâsesinden içeyim baş üstüne
Sana minnetim budur kim gel konuşma yâd ile
Her ne denlü cevredersen çekeyim baş üstüne

Ben efendimin kuluyum kailim fermânına
Gel yetiş benim efendim derdimin dermânına
Mâil oldum sultânımın kaşının kemânına
Tig-ı uryânına sinem tutayım baş üstüne

Söyle ol rakib bu gün âlemde elem çekmesün
Söylen ol agyâre cânım yârim ile gezmesün .
Söylen ol cânânıma karşımda boynun eğmesün
Boyuna zerrîn dibâlar biçeyim baş üstüne

Gevherî der ki bu nazmım gevherim bir yâdigâr
Gizli sırrım âh efendim edeyim ben âşikâr
Hazz- idersen nazlı yârim ağlayım leyl ü nehar
Gözlerimden kanlı yaşım dökeyim baş üstüne

(Köprülü - 142)

85

Emr-i Hak erdi semâya rahmet ol dem damladı
Resûl'ün iki düründen kopma gül hem damladı
Hikmet-i Yezdânı gördüm Hazret-i İsmâil'in
Ayağı bastığı yerden âb-ı zemzem damladı

Dört kitâb-ı âsümandan etti Cebrail nüzul
İndi Kur'an Mustafâ'ya okuyup kıldı kabul
Hüsn ile mağrur olup Hazret-i Yûsuf oldu kul
Ya'kub'un hasret gözüne kan ile nem damladı

Kâinâta doğru râhı gösteren oldu delil
Kısmetin verir kulunun eylemez aslâ melil
Kand-ı kudret hâmesiyle yazdı Kur'ân-ı Celîl
Heybetinden havfe düştü levh-i kalem damladı

Nice oldu evliyâlar kanı on iki imam
Melekü'l-mevt anların destine sundu dolu câm
Cürm-i isyânım olup ağlayı gezdim subh u şâm
Gevherî der ol ecilden iki dîdem damladı

(Köprülü - 146)

II — GAZELLER:

86

Ol benim âlemde varım gelmedi yâ Rab niçün
Nakd-i ömrüm nazlı yârim gelmedi yâ Rab niçün

Dîde hasret eşk-i hûn-bar oldu bir cûy-ı revan
Hadden aştı intizârım gelmedi yâ Rab niçün

Gülşen-i firkatte nâlân oldu bu can bülbülü
Zülfü sünbül gül'izârım gelmedi yâ Rab niçün

Bezm-i aşkta gelmeğe ahd eylemişken sâkıyâ
Nâb-ı la'l-i hoş-güvârım gelmedi yâ Rab niçün

Gevherî kaldım firâkî kûşesinde hasta-hâl
Hey diriga yâr-ı garım gelmedi yâ Rab niçün

(Çorum - 107, 1201, Safer 9)

III — SEMÂİLER:

87

Yeter naz eyledin dilber ne buldum bu cefâlarla
Beni öldürdün ey kâfir mülûkâne ezâlarla

Gözüm yaşın şarab ittin cigerciğim kebab ittin
Aşkın ile harab ittin sen âlemde safalarla

İdersin herkese rağbet nedir hâsıl nedir minnet
Ne lâyıktır sana ülfet bir iki bî-nevâlarla

Habîbim doğru söyle dil-i mahzûnu şâd eyle
Neden düşmüş lebin böyle şarâb-ı âşinâlarla

Gevherî olalı zâhir güzeller sevmede mâhir
Sen uğrattın beni âhır belâya iftirâlarla

(Fılat - 340-a)

88

Gönül Mecnun-ı-aşk oldu yine bir zülf-i Leylâ'ya
Hümâ pervaz iken âhır dolaştı dâm-ı sevdâya

Rehâ bulmak dilerken fülk-i ten girdâb-ı mihnette
Esüp bâd-ı fenâ saldı garîbi ka'r-ı deryaya

Temâşa eyler iken hüsnüni bir Yûsüf-ı dehrin
Yitirdim kendimi akl ü dil ü can gitti yağmâya

.... dü çeşmin açılmaz hâb-ı firkaten
Nolaydı gelmeyeydin bâri bu baht ile dünyâya

Hele ey Gevherî hâli budur bu çarh-ı gaddârın
Salar her bir nefeste âşıkı bin dürlü ferdâya

(Fılat - 337-B)

89

Gel ey vâiz ko pendi eyleme beyhûde gavgayı
Bu gavga artırır aşkı gönülde serde sevdâyı

Benim sevdam temâşâ-yı cemâle lâyık olmaktır
Ne lâyık kûy-i yâre eylemek teşbîh me'vâyı

Ne me'vâdır o kim bezm-i meyinden düşse bir katre
Nedir ol katre kim kevser idüptür heft deryâyı

Ne deryâdır muhabbet kim gam ü mihnettir esdâfı
Ol esdâfı dilâ sayd it bulasın dürr-i yektâyı

Nedir yektâ bilür mi kenz-i mahfî bilmeyen zâhid
Nedir zühdî bilür mi bilmeyen a'lâ vü ednâyı

Bir ednâyım hayat verdi sözüm ervâh-ı irfâna
Yine irfâne andırdık bu gün rûz-i Mesîhâ'yı

Mesîh-âsâ olursun Gevherî makbul değil nazmın
Eğer nazmınla sayd itsen bu dem bin dâne ankayı

(Çorum - 42)

90

Dilâ şâd ol nedir derdin gam ü efkârı neylersin
Sana vuslat yeter hicrân-ı vısâl-i yâri neylersin

Bî-ender bi-harab olmaktasın ey âşık-ı mağbun
İmâret çünki bî-imkân aceb mi'mârı neylersin

Melâmet hırkasın giydin kesüp zünnâr-ı takvâyı
Felâket tâcı çün ber-ser ulu destârı neylersin

Sana dostun yeter tapma görüp her puta ez-reviş
Koyup beyt-i dile her sûret-i divârı neylersin

Meyi meyhâne vü mahbûbu inkâr eyleyen zâhid
Yürü sen zühde mağrur ol mey-i ebrârı neylersin

Ezelden dil ile dilber tutalım âşinâlardır
Arada mâni-i ülfet olan ağyârı neylersin

Gözün yaş ile eş'ârı yazup ey Gevherî yâre
Hediyye eylesen pesdir dürr-i şehvârı neylersin

(Çorum - 90)

91

Bu gün cânânımı gördüm kemâli şâd ü hurremdir
Nazar kıl sun'i Mevlâ'ya yüzü mâh-ı münnevverdir
Niyaz itsem nolur âyâ sarılsam leblerin emsem
Sakın ey dil helâk eyler ki destûr-i mükerremdir

Yakup berbad ider kâfir harab eyler bu dil şehrin
Bana ta'n eyleyen görsün ki kimdir çekmeyen kahrın
Şikârı ilm-i vehbîdir Nerimân'ı budur dehrin
Belâgat kal'asın mesken iden şîr-i müfehhamdır

Düşelden dâmına bîldim necâtıma ifâkat yok
Müberrâ olmamız yeğdir ki ammâ sabra tâkat yok
Huzûr-ı arz-ı âlîde ümmîd-i vasla âdet yok
Muhassıl hükmü anlatmaz bu bir şâh-ı muazzamdır

Sakın ta'n itme Gevherî bu gönlüme inad olmaz
Beni söyletme lütf eyle bu ısrârım küşad olmaz
Cânânın vasfı bi-imkân mübârek ismi yad olmaz
Efendim ma'nîde hâlâ veli ibn-i Edhem'dir

(Bursa - 17)

IV — KALENDERİLER:

92

Ey ruhleri gül kameti bâlâ güzelim gel
Gel oldu tamam va'de-i ferdâ güzelim gel

Mestâne gönül meclis içinde seni ister
Gel nûş idelim sâgar-i sahbâ güzelim gel

İkrârına dur bendeni ferdâlara salma
Ol va'deye dur serv-i hırâmân güzelim gel

Kûyunda senin gûşuna girmez mi figanım
Akıtma sirişkin dîdelerim mâ güzelim gel

Mecnun gibi sahrâda gezer Gevherî dâim
Lâyık mı sana ey saçı Leylâ güzelim gel

(Bursa - 91)

93

İlâhi dâr-ı dünyâda kırılsın kalmasın engel
Bulunsun âşıka ma'şuk kör olsun kalmasın engel

Gözüm yana belâ içre belâ üzre belâ olsan
Onulmaz derde düş olsun deva hiç bulmasın engel

Murâdım budur Hak'tan murâda irmesin engel
Cihanda îş ü işretten haberdar olmasun engel

İlâhi dâim ağlasın harâmî elin bağlasın
Cellâdlar iyinin bağlasın salevat bulmasın engel

Efendim sen duâ eyle elin kaldır senâ eyle
Müyesser eyleyüp Hudâ'm yok olsun gelmesin engel

(AMKC - 105)

94

Göster güzelim hüsnüne hayran olayım ben
Firkatte iken diline şâdan olayım ben

Ağyar ile sohbetler idüp bâde içersin
Lâyık mı görüp hâk ile yeksan olayım ben

Düşürme siyah zülfünü gerdana dökülsün
Zülfün teline ey perî kurban olayım ben

Ey nâzeninim lûtfun ile iznin olursa
Bir gice girip koynuna uryan olayım ben

Bu Gevherî kulunu derde düşürdün
Bir bûse virup derdime derman olayım ben

(AMKC - 53)

V — MÜSTEZADLAR :

95

Dilber sana ben gözleri mestan dimedim mi
Fettan dimedim mi

Efgan ederek bende bu giryan demedim mi
Nâlân demedim mi

Meftun olalı sen mehitâbâna gönülden
Ah ne gelir elden

Kaddimi hilâl eyledi devran demedim mi
Hicran demedim mi

Sevmez beni yâr niceye dek şâh-ı levendim
Sen kendi efendim

Gel sevdiceğim eyleme bühtan demedim mi
Her an demedim mi

Ermen ne aceb kadr-i visâlinle murâda
Bu devr-i fenâda

Eyyâm-ı şerif Gevherî kurban demedim mi
Ferman demedim mi

(Bayrı - 196, İ)

96

Gülzâr-ı hüsünsün nice sabr eylesin âdem
Ey lebleri bâdem

Zülfün hele sünbül güzelim gonce dedim fem
Âşıklara elzem

Kaddini gören dedi cihan serv-kıyâmet
Ey hüsnü letâfet

Ol Kâ'be-i hüsnün görelim şâh-ı muazzam
Hem nûş ola zemzem

Mecliste ferah âşıka devr olsa piyâle
Ol kadd-i nihâle

Bezminde safâ eyleyelim şevk ile pür cem
İşret ola mahrem

Lûtf eyle kerem kânı efendim beni güldür
Bahşın bana güldür

Gevheri'ni gamda koma ey şâh-ı mükerrem
Eyle beni hurrem

(Köprülü - 161; Bayrı, 197, M)

97

Gülzâr-ı hüsünsün benim ey gonce dehânım
Gülşende a cânım

Atma sineme gamzen okun kaşı kemânım
Dinle bu figanım

Rahm et bu sînem yâresine ey şeh-i hûban
Çeşmim hele giryan

Sensiz bu kerem kânı benim şâh-ı cihânım
Ey Yûsüf-i sâni'm

Gel etme benim hicr ile bu didemi giryan
Bağrımda bu hicran

Efganıma rahm et benim ey tûtî zebânım
Ey tâze civânım

Ey kaşı keman câm ile uşşâk meye döndü
Kaddim neye döndü

Bu devr-i felekte hele bir Gevheri kânım
Âlemlere şânım

(Bayrı - 198, M)

98

Ey ruhleri gülgûn lebi mül kameti mevzun
Aşkım sana efzun

Aşkın güzelim etti beni zülfüne mefhun
Oldum dahi mecnun

Rahm eyle kerem eyle efendim dil-i zâre
Düştüm yine zâre

Giryan oluyor aşkın ile dide-i pür-hun
Hicrin ile gerdun

Bir gün ola mı vuslatına ersem efendim
Var sana pesendim

Güldürse nolur câm ile uşşâkını gerdun
Ey lebleri gülgûn

Güller sevenin hârını da sevmeli derler
Hem cebîne derler

Hûblar ne cefâ eyler ise Gevherî memnun
Âşıklara kanun

(Bayrı - 199, N)

99

Mahşerde şehâ bir ulu dîvan olacaktır
Her an olacaktır

Hicr âteşine sineler uryan olacaktır
Sûzan olacaktır

Anda amelin yahşi olup gör ne safâdır
Tâ ahde vefâdır

Kurulu Sırat köprüsü nîran olacaktır
Burhan olacaktır

Dünyâda eger iylik edersen veli ammâ
Eyler seni ihyâ

Her kim görüp ol cürmü girîzan olacaktır
Lerzan olacaktır

Hak sanma saîd kullarına eyleye ihsan
Ey mü'min-i ihvan

Girsin bu kulun cennete ferman olacaktır
Gılman olacaktır

Küffâr ol cehennemde kalup mü'mine cennet
Ümmet-i Muhammed

Her kullarına lûtf ile ihsan olacaktır
Gülşen olacaktır

Cürmüm ne kadar var ise afv eyle Bârî
Göstermeye nârı

Gevherî şefiim hele sultan olacaktır
Ol can olacaktır

(Bayrı - 201, R)

BİBLİYOGRAFYA

Yazmalar

A — Mecmualar:

I — Bursa İnebey Medresesi Kütüphanesi'ne, Mevlevî Dergâhı'ndan 1926 yılı şubatında devredilen Mecmûatü'l-eş'âr, Genel Kitaplık bölümünde (1905) numara ile kayıtlıdır. Nesihle kaleme alınmış olan (99x210) ölçüsündeki yazma (135) yapraktan ibarettir. Cildi meşin, şemselidir. Eserin müstensihi belli değildir. (43) makama ve bu makamların bölümlerine göre tertip edilmiş bulunan mecmuada *(1130/1718) tarihi vardır. Mecmua iki sayfalık bir «fevâid»* le başlamaktadır. Çoklukla Gevherî'nin şiirlerini bir araya getiren bu kıymetli yazmada ayrıca bâzı onyedinci asır şâirlerinin şiirleri, türküler, şarkılar, mâniler ve müfredler bulunmaktadır. Yazmada şâirler ve metinler aşağıdaki sıraya göre tertip edilmiştir.

Mecnûnî (29-a), Seyidoğlu (37-b), Mâilî (37-b), Mecnûnî (39-b), türki-mâni (42-b), Kâtip (43-a), Mecnûnî (44-a), Murâdî (46-a), Nâdi (47-a), türki-mâni (47-a), Âşık Ömer (50-b), Osman (51-a).

Muhtelif mûsıki fasıllarına âit şarkılar:

Meselâ: Âşık Ömer 60-b, (63-b), Kâmilî (69-a), Kâtibî (69-a) Âşık Ömer (79-a), Yazıcı (80-b), Bahrî (81-b), Mâilî (82-a), Kâtibî (83-a), Kâmilî (89-a), Pendî (89-b), Halil (90-b), Kâtibi (91-a), Pendî (93-a), Gedâî (94-b), Âşık Ömer (95-b), Rahîmî (97-b), Kâtip Osman (98-a), Mesrûrî (98-a), Niyâzî (98-b), Mâili (99-b), Kâtip Osman (100-a), Kâtibî (100-a), Sipahî (101-a), Mecnûnî (101-a), Kâtip Osman (101-b), Âşık Ömer (102-ab), Kâtibî (103-a), Kâtibî (105-b), türkî-mâni (107-a), Gıyâmî (108-b), Âşık Ömer (117-b), türkî-mâni (118-ab), Âşık Ömer (120-a-129-a).

Yazmanın son beş yaprağı içinde «fevâid» vardır. (128-b) ve (129-a) sayfaları arasında (43) makama göre tertibi verilmektedir.

II — Çorum Il Halk Kütüphanesi'nde (2087) numara ile kayıtlı (80) yaprak, (159) sayfadan ibaret bu mecmua müstakil olarak Gevherî'nin şiirlerini ihtivâ etmektedir. Her şiirin başında kırmızı mürekkeple Gevherî adı yazılmıştır. Yazısı okunaklıdır. Müstensihi belli değildir. Bâzı şiirlerin altında müstensih hattı ile 1201/1787 tarihi bulunduğuna göre eser asrın sonlarında başka bir kaynaktan nakledilmiştir.

III — Şükrü Fılat tarafından bize hediye edilen bu mecmua 15-18'iinci asırlar arasında yaşamış 60'a yakın Divan ve Âşık Osman, Gevherî ve Âşık Ömer gibi Halk şâirlerinden seçmeleri ihtiva etmektedir. Osmanlı padişahlarının saltanat devirleri ile ilgili bir listenin sonunda Sultan Mustafa İbn'is-Sultan Mehemmed Hân adını ve (1106) tarihini dikkate alarak mecmuanın yazılışı tahmin edilebilir.

B — Cönkler :

Ankara Milli Kütüphanesi

AMKC: 4	AMKC: 15	AMKC: 16	AMKC: 17
AMKC: 51	AMKC: 52	AMKC: 53	AMKC: 54
AMKC: 57	AMKC: 68	AMKC: 74	AMKC: 78
AMKC: 81	AMKC: 84	AMKC: 95	AMKC: 97
AMKC: 105	AMKC: 111	AMKC: 119	AMKC: 141
AMKC: 143	AMKC: 144	AMKC: 147	AMKC: 151
AMKC: 160			

British Museum (BM) :

BM. Or. 7059
BM. Or. 8040
BM. Or. 11525
BM. Or. 13065

Süleymâniye Kütüphanesi

Sü-Tarlan, 34 - 42
Sü-Tarlan, 34 - 26
Sü-Tarlan, - 80

Kültür ve Turizm Bakanlığı Folklor Dairesi Arşivi
Na Es. 75.0002

C — Basılı Malzeme ve Araştırmalar:

Nihat Sami Banarlı, *Kâtibi, Gevheri, Âşık Ömer'den Parçalar*, Atsız Mecmua, sayı, sayı 8, 1931.
Mehmet Halit Bayrı, *Şiirlerine nazaran Gevheri*, Yeni Türk, C. VIII, Sayı 75-76, Mart - Nisan, 1939.
Mehmet Halit Bayrı, *Âşık Gevheri*, Maârif Kütüphanesi ve Matbaası, 1958.
Pertev Naili Boratav, *Halk Edebiyatı Dersleri*, I. Kitap
Pertev N. Boratav - Halil Vedat Fıratlı, *İzahlı Halk Şiiri Antolojisi* Maârif Matbaası, 1943.
Rıza Tevfik Bölükbaşı, *Kalenderâne, Peyam* (Edebî ilâve) nu. 26, 20 Mart 1330/3 Nisan 1914.
Naim Buluç, *Gevheri'nin yayınlanmamış şiirleri*, Türk Dili, C. III, Sayı 31, Nisan 1954.
Catalogue of the Turkish Manuscripts in the British Museum. 1888.
Cevdet Canpolat, *Gevheri'nin bilinmeyen şiirleri*, Türk Folklor Araştırmaları, C. II, sayı 29, 1951.
Hikmet Dizdaroğlu, *Meşhur saz şairlerinden Gevheri'ye dair bir vesika*, Fikirler, Sayı 262-263, 1944.
Hikmet Dizdaroğlu, *Halk şairleri üzerine bir düşünce ve Gevheri'nin iki koşması*, Ülkü (Seri: 3) C. I, sayı 7, Temmuz 1947.
Hikmet Dizdaroğlu, *Gevheri'nin ölüm yılı ve yeni şiirleri*, Türk Folkloru, sayı 20-21, Mart-Nisan 1981.
Hasan Eren, *Âşık Gevheri* (tanıtma), Türk Dili, C. X, Sayı 97, Ekim, 1959.
Sadeddin Nüzhet Ergun, *Âşık Ömer Divânı*. 1936.
Sadeddin Nüzhet Ergun, *On yedinci asır saz şairlerinden Kâtibi*. Semih Lütfi Kitabevi.
Eşref Ertekin, *Gevheri'ye ait iki destan*, Halk Bilgisi Haberleri, sayı 123, 1942.
Ziya Günalp, *Koşmalar*, Halk Bilgisi Haberleri, Sayı 74, 1937.
Vasfi Mahir Kocatürk, Saz Şiiri Antolojisi. 1963.
Mehmed Fuad Köprülü, *Türk Saz Şairleri II, XVII. asır saz şairlerinden Gevheri - Âşık Ömer - Karacaoğlan*. Ankara, 1962.

İbrahim Naimeddin, *Hadikatü'ş-Şühedâ*, *Türk Tarih Kurumu yazması*, nu. 40; Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi yazması, nu. 2037.
Cahit Öztelli, *Halk Şiiri* (14-17 nci asırlar). 1955, Varlık yayını.
Cahit Öztelli, *Gevheri'nin hayatı ile ilgili iki koşma*, Türk Folklor Araştırmaları, C. X, Sayı 199, 1966.
Cahit Öztelli, *Gevheri Maddesi*, Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, cilt 3, s. 333.
Sâlim, *Tezkire-i Sâlim*. Derseâdet, 1315.
Topkapu Sarayı Türkçe Yazmalar Katalogu. İstanbul, 1933.
Ali Ufkî, *Mecmûa-i Sâz ü Söz*. Hazırlayan: Şükrü Elçin, 1976, Kültür Bakanlığı yayını.
Murat Uraz, *Halk Edebiyatı*. İstanbul, 1933.
Mehmet Şakir Ülkütaşır, *Basılmamış halk şiirleri*, Atsız Mecmua, Sayı 17, 1932.
Orhan Yavuz, *Gevheri'nin şiirleri, Gevheri'ye ait olan şüpheli ve yayınlanmamış şiirler*, Türk Dünyası Araştırmaları, nu. 27, Aralık 1983.

SÖZLÜK

âb	: su
âbâd	: mamûr, imâr edilmiş, bayındır, şen
abdâl	: bir şeye akıl yormayan kalender tabiatlı, derviş adam; Türk kültür tarihinde gezgin dervişlere verilen ad; tasavvufta, Tanrı'nın cezbesine tutulmuş tarîkat mensubu derviş, apdal, saf
âb-dâr	: sulu, taze, parlak, süslü
abd-i kemter	: âciz, zavallı, kul
abd-i memlûk	: mülk ve mal sahibi kul
âb-ı hayât	: hayat suyu, ölümsüzlük suyu; Hızır'ın bulduğu bu suyun, içenleri ölümsüzlüğe kavuşturduğuna inanılır
âb-ı revan	: akar su
âb-ı zemzem	: zemzem suyu; Müslümanlar tarafından kudsî sayılan Ka'be'nin yanındaki meşhur su
a'dâ	: düşmanlar
âdil	: adaletli, doğru, doğruluk gösteren
adû	: düşman
âfet	: belâ, felâket; çok güzel insan, sevgili
âftâb	: güneş, çok güzel kadın; parlak çehre
ağlayı	: ağlayarak
ağyâr	: gayrılar, yabancılar, rakîbler, sevgiliye hakîki yâr olmayanlar
ahd	: söz verme, and, yemin, sözleşme; devir
âhır	: son, en sondaki, nihayet
âh	: âh, yazık, vah

âh ü zâr : âh edip inleme
âkıbet : son, nihayet, netice
âl : hile, düzen
âl *(l ince)* : *âile, evlâd,* çoluk-çocuk
a'la vü ednâ : yüce ve alçak
alem : bayrak, sancak, nişan, alâmet
andelîb : bülbül
anka : zümrüd-i anka, anka kuşu; Kaf Dağı'nın ardında *yaşadığına inanılan insan* yüzlü ,rengârenk tüylü hayâlî kuş
âr : utanma
ârif : irfan sahibi, bilgili; velîlik mertebesine ulaşmış kişi
âsiyab : su değirmeni
âşikâre : apaçık, meydanda, belli
âşık-ı mağbun : şaşkın, şaşırmış âşık
âşık-ı rüsvâ : değersiz âşık
âşık-ı şeydâ : şaşkın, düşkün âşık; aşktan çılgına dönmüş âşık
âşüfte : çıldırırcasına seven, azgın, baştan çıkmış *deli gibi olan; iffetsiz* kadın
âteş-i aşk : aşk ateşi
âzâde : hür, serbest
âzâd olmak : kurtulmak, hür olmak

bâb-ı Hümâyûn : Topkapı Sarayı'nın birinci kapısı
bâde : şarap, içki
bâde-i gülgûn : gül renkli, kırmızı şarap
bâd : rüzgâr, yel
bâd-ı sabâ : doğudan esen hafif hoş rüzgâr
bâğban : bahçıvan, bağcı
Bağdâdî : Bağdatlı
bahr : deniz
bahrî : denize âit, denizle ilgili; bir çeşit deniz ördeği
bâlâ : yüksek, yüce
bârgâh : çadır, yüksek divan; görmek için izin almak lâzım gelen yer
bây ü gedâ : zengin ve fakir
bâz : doğan (kuşu), şahin

bed-hâh : kötülük isteyen
bed-likâ : kötü yüzlü, çirkin suratlı
bedir : dolunay, ayın ondördüncü gecesi
begayet : son derece, pek çok
bende : kul, köle
bend : bağ, bağlama
benefşe : menekşe
bergüzar : hediye, hâtıra
berk-i semen : yasemin yaprağı
ber-ser : baş üzre
beyt-i dil : gönül evi
bezm : meclis
bezm-i aşk : aşk meclisi
bezm-i mey : şarap meclisi
bî-behâne : sebepsiz, bahanesiz
bî-çâre : çâresiz
bî-ender : nâdir olmayan; az bulunmayan; bol
bî-harâb : yıkık, viran olmayan; ma'mûr
bî-hemtâ : benzersiz, eşsiz
bî-imkân : imkânsız
bî-karâr : kararsız
bî-ma'nâ : anlamsız mânâsız
bîmâr : hasta, sayrı
bî-mecâl : dermansız, bitkin, tâkatsiz
bî-menend : eşsiz ,emsâlsiz
bî-merhamet : merhametsiz, katı yürekli
bî-vefâ : vefâsız, hayırsız, dönek
bî-yektâ : tek, benzersiz olmayan
bî-zebûn : zayıf, âciz olmayan; güçlü
billâh : Allah için
bühtan : iftirâ, yalan
bülbül-î şeydâ : âşık bülbül

cânâ : ey sevgili
cânân : sevgili
câm : kadeh, içki kadehi
câme : elbise
câme-i gülgûn : gül renkli, kırmızı elbise
câm-ı Cemşîd : Cem'in sihirli kadehi; şarap; (Cem, şarabın yaratıcısı olarak kabul edilen bir İran padişâhıdır.)

câm-ı erguvan : erguvan renkli kadeh, kırmızı şarap
cebîn : alın
cemâl : yüz güzelliği, güzellik
celâl : ululuk, büyüklük
cem' : toplamak, toplu, topluluk
Cemşîd : İran'da hüküm süren Pişdâdiyân sülâlesinin 4. ve en büyük hükümdarı; şarabın yaratıcısı
Cenâb-ı Bârî : Allah, yaratıcı
Cennetü'l mevâ : sığınılacak cennet; sekiz cennetten biri
ceran : ceylan
cevâhir : cevherler, elmaslar; değerli taşlar
cevr : eza, cefâ, sitem, zulüm
cevr ü cefâ : ezâ ve cefâ
cûy-ı revân : akarsu, ırmak
cüdâ : ayrı; ayrı düşmüş
cünûn : delilik, çıldırma
cürm : suç
cüst ü cû : arayıp sorma, araştırma
çâk : yarık, yırtık
çarh-ı felek : tâlih; gökyüzü
çeng : kanuna benzeyen dik tutularak çalınan bir çeşit saz
çerağ : mum, fitil, kandil
çeşm : göz
çeşm-i hûn-feşân : kan saçıcı, kan dökücü göz
çün : çünkü, nasıl, gibi
dâd : adâlet, doğruluk
dağ : yara, yanık yarası
dağlatmak : yaralatmak
dâmân : etek
dâmen-i pâk : pak etekli; iffetli, namuslu
dâm-ı sevdâ : sevda tuzağı
dâne : tane, tohum
dâr-ı dünyâ : dünya mekânı
davlunbaz : davul, kös
dehân : ağız
delîl : şâhit, belge, tanık
dem : vakit, zaman, nefes, içki, kan,
dendân : dişler
der-âgf.ş : kucaklama, sarma

derbeder	:	perişan, dağınık, serseri
derd-i aşk	:	aşk derdi
derdimend	:	dertli, tasalı, gamlı
derdnâk	:	dertli, tasalı, gamlı
deryâ	:	deniz
dest	:	el
destâr	:	sarık, tülbent
devr	:	dönmek; zaman
devr-i felek	:	zaman ,talih, kader; devreden, dönen dünya
Devr-i İskender	:	İskender zamanı
devrân	:	dünya ,felek, talih, kader; devir, zaman
dîde	:	göz
dîdebân	:	gözcü, bekçi
dîde-i pür-hûn	:	kan dolu göz
dil	:	gönül
dilâ	:	ey gönül
dilber	:	güzel; gönlü alıp götüren sevgili
dîldâr	:	sevgili; gönül almış, gönül sahibi güzel
dil-rübâ	:	gönül kapan; gönül alan; sevgili
dil vermek	:	gönül vermek, sevmek, âşık olmak
dil-i zâr	:	inleyen gönül
dirîğ	:	eyvâh, yazık, âh; esirgeme
dirîğâ	:	yazık, eyvahlar olsun
divâne-vâr	:	deli gibi
dûd-ı âh	:	âhın dumanı; bedduâ
duhter	:	kız
dûr	:	uzak
dutalum	:	farz edelim, sayalım
dür	:	inci
dürr-i şehvâr	:	pâdişâha lâyık iri inci
dürr-i yektâ	:	eşi bulunmayan, tek inci

ebrû	:	kaş
Ebûbekir	:	Ebû Bekr-i Sıddîk (D.M. 571, Ö.M. 634) Mekke'de doğmuştur. İlk sahâbelerdendir. Dört halifeden ilkidir. Hz. Muhammed'in vefatından sonra halife olmuştur.
ecel	:	ömrün sonu; muayyen olan vâde

ef'î veş : yılan gibi
efgan : inleme, feryâd etme, ıztırap ile haykırma
efkâr : fikirler, düşünceler; dert, tasa
efzûn : fazla, çok
eğnine : sırtına, ortasına, üstüne
ehl-i dil : gönül adamı, gönülden anlayan, kalender kimse
elest bezmi : Elest Meclisi; Allah'ın ruhları yarattıktan sonra, «Ben sizin Rabbiniz değil miyim?» diye sorduğu yer; insanların yaratılışının başlangıcı
el tutmak : yardım etmek
em : ilâç
enbiyâ : nebîler, müstakil şeriat sahibi olmayan peygamberler
encüm : yıldızlar
engûr-i gül-fâm : gül renkli, kırmızı şarap
enilerim : inlerim
erkân : esaslar ,direkler; reisler
ervâh : rûhlar; canlar
esdâf : sadefler, inci kabukları
eş'âr : şiirler, vezinli kafiyeli sözler
eşeddü minennâr : ateşten daha şiddetli
eşk : göz yaşı
eşk-i hûn-bâr : kanlı gözyaşı
evliyâ : velîler, erenler, kerâmet sâhipleri; Allah'a daha yakın olanlar
eyyâm : günler ,gündüzler
eyyâm-ı şerîf : mübârek günler, şerefli günler
ezel : zamanın öncesizliği, başlangıcı olmayan geçmiş zaman

fânî : ölümlü, geçici, boş
fârig : vazgeçmiş, çekilmiş
fâris : ferâsetli, anlayışlı
fâş eylemek : meydana çıkarmak, duyurmak, dile vermek
felek : gökyüzü, semâ; talih, baht, keder
fenâ : yok olma, yokluk
ferâgat : vazgeçme, el çekme

ferah	:	gönül açıklığı, sevinç, sevinme
ferâset	:	anlayışlılık, çabuk seziş
ferdâ	:	yarın, âtî, gelecek zaman
Ferhâd	:	Ferhad ve Şîrin adlı aşk hikâyesinin erkek kahramanı
fermân	:	emir, padişah tarafından verilen yazılı emir
fettan	:	fitneci; gönül alıcı şûh güzel
figan	:	inleme, feryâd etme
firâk	:	ayrılık, ayrılma
firkat	:	ayrılık
firkat-pezîr	:	ayrılığı kabul eden
fisebillillâh	:	karşılık beklemeden, Allah yolunda
fülfül	:	kara biber
fülk-i ten	:	ten gemisi
gaddâr	:	zulmeden, merhametsiz
gam	:	keder, tasa, dert
gam-güsâr	:	gam gideren, teselli veren
gammaz	:	fitneci, koğucu, iftira eden
gamze	:	süzgün yan bakış
gavvâs	:	dalgıç
geçmezim	:	geçmezem, geçmem
gedâ	:	fakir, dilenci, hor kimse
gerçi	:	her ne kadar; ise de
gerdûn	:	dönen ,felek, gök
germ ü serd	:	sıcak ve soğuk
geşt etmek	:	gezmek, dolaşmak
gevher	:	elmas, inci
gılmân	:	köleler, esirler; tüyü bıyığı çıkmamış delikanlılar
gidi	:	kötü, ahlâksız
girdâb-ı mihnet	:	belâ, keder girdâbı; girdâb; suların döndüğü yer

girîbân : elbise yakası
giryân : ağlayan
gonce dehen : gonca ağızlı, gonca gibi küçük ve güzel olan ağız
gonce-i âmâl : emellerin, ümitlerin goncası
gonce-fem : gonca ağızlı; bkz. gonce dehân
gonce-i handân : gülen gonca, gülen goncaya benzeyen ağız
gulâm : köle, esir;
gussa : keder, kaygı, tasa
gûş : kulak; işitme, dinleme
gûyâ : söyleyen; sanki
guzât : gaziler, savaşanlar, savaştan sağ ve muzaffer dönenler
güftâr : söz
gülbang : eskiden tekkelerde ve saraylarda belirli merâsimlerde hep bir ağızdan yüksek sesle okunan ilâhî veya dua
gülgûn : gül renkli; pembe
gül-i ra'nâ : güzel gül; dışı sarı içi kırmızı renkte olan gül
gülistan : gül bahçesi
gülşen : gül bahçesi
gülzâr : gül bahçesi
hâb : uyku; rüyâ
hâb-ı firkat : ayrılık uykusu
hac : İslâm'ın beş şartından biri olup, muayyen bir zamanda Ka'be'yi ziyaret etmek vazifesi
had : sınır, kenar, derece, hudut
Hak : Allah, Tanrı; doğruluk ve insaf
hakkâk : hakeden, kazıyan (mühür v.b.)
hâk : toprak
hâk-i pây : ayağın toprağı

Hak Resûl	:	Hak Peygamber
hâl-i dil	:	gönlün hâli
Hamdülillâh	:	Allah'a hamd olsun, Allah'a şükür
hâme	:	kalem
hâmuş	:	susmuş, sessiz
handân	:	gülen, gülücü
hâr	:	diken
harâmî	:	hırsız, yolkesen, haydut
haşm	:	düşman, muhalif
hasnâ	:	namuslu kadın, güzel kadın
hasret	:	özleyiş, ayrılık
hasret-i yâr	:	sevgilinin hasreti
haşr	:	toplama; mahşer, kıyâmet
hatt-ı siyâh	:	siyah hat (yazı); siyah ayva tüyü
havf	:	korku, korkma
hazân	:	sonbahar, güz
hezârân	:	bülbüller; binler
hazer	:	sakınma, kaçınma
heft	:	yedi sayısı
helâk olmak	:	mahvolmak, ölmek
hem-dem	:	sıkı - fıkı, can - ciğer arkadaş
hem-râz	:	sırdaş, sıkı - fıkı arkadaş
heybet	:	korku ve saygı uyandıran hâl veya gösteriş
hınzîr	:	domuz
hırka	:	kalın kumaştan yapılmış içi pamuklu ceket uzunluğunda bir giyecek
Hızır	:	âb-ı hayâtı (ölümsüzlük suyu) içerek ebedîliğe kavuşan, dar durumda kalanların imdâdına yetişen peygamber veya veli
hicâb	:	perde, utanma, sıkılma
hicr	:	ayrılık
hicrân	:	ayrılık, unutulmaz acı, keder

hidâyet	:	hak yol; doğru yolu gösterme
hikmet	:	hakimlik, bilgelik; sebep
hikmet-i Hudâ	:	Tanrı'nın hikmeti, Tanrı'nın bileceği iş
hikmet-i Yezdân	:	Allah'ın hikmeti; ancak Allah'ın bileceği iş
hilâf	:	karşı, zıt; yalan
hod	:	kendi
hûb	:	güzel, hoş, iyi
hûbân	:	güzeller, iyiler
hûbluk	:	güzellik, iyilik
Hudâ	:	Tanrı, Allah
hûn-bâr	:	kan yağdırıcı, kan saçıcı
hûni gözlü	:	kanlı göz; kan dökmeye meyilli göz
hûnrîz	:	kan dökücü
hurrem	:	şen, sevinçli, güler yüzlü, gönül açan
hurşid	:	güneş
hümâ	:	devlet kuşu; saâdet
hümâ-pervâz	:	hümâ gibi yüksekten uçan, yüksekten konuşan
hünkâr	:	padişâh, sultân
hüsn	:	güzellik, iyilik
iblis	:	şeytan
ictinâb	:	sakınma, uzaklaşma
îd	:	bayram
iflâh	:	kutlu, başarılı olma; felâh bulma; iyi bir duruma girme
ihrâk	:	yakma, yakılma
ihsana gel	:	iyilik, et, bağışla
ihtiyar ettirmek	:	seçtirmek, katlandırmak
ikrar	:	tasdik, kabul; saklamayıp söyleme, bildirme
ilm ile âmil	:	ilmiyle amel eden; ilmine yaraşır şekilde davranan

İlyas	:	Hz. İlyas, peygamber; Kur'ân-ı Kerîm' de bahsedilen Hz. İlyas, Hz. Hârûn'un büyükbabasıdır. Tevrat'ta Elia adıyla geçer. Rivayete göre, Hızır ile âb-ı hayatı bulup ölümsüzlüğe kavuşmuştur.
imâret	:	bayındırlık; yoksullara yiyecek dağıtmak için kullanılan hayırevi
intizar	:	bekleme; gözlemek
irdi pâyâna	:	sona erdi
irgür	:	ulaştır, eriştir
irsâl	:	gönderme, yollama
İsmâil	:	Hz. İsmâil; Peygamber, Hz. İbrahim'in kurban etmek istediği, sonra da gökten bir koçun inmesiyle ölümden kurtulan oğlu.
iş ü işret	:	yiyip içip eğlenme; sefahat
iştibar	:	şöhret bulma; meşhûr olma
kaba	:	üste giyilen elbise; cübbe
Kâ'be-i ulyâ	:	Yüce Ka'be; Müslümanların namaz kılarken yöneldikleri ve hacı olmak için ziyaret ettikleri Mekke'de Harem-i Şerîf-in ortasında bulunan kutsî bina
kad	:	boy; sevgilinin boyu
kadd-i mevzûn	:	biçimli boy, düzgün boy
kadd-i tûbâ	:	Tûbâ ağacı gibi uzun ve güzel boy
kadr	:	değer, itibar, şeref
kadr-i visâl	:	kavuşmanın kadri, kıymeti
kâfir	:	küfreden; Allah'ın varlığına ve birliğine inanmayan; örtücü
kāil	:	râzı olan, boyun eğmiş
kâkül	:	alnın üzerine dökülen saç; perçem
kallâş	:	kalleş, hilebaz, dönek
kāmet	:	boy, boypos
kân	:	maden ocağı; bir şeyin kaynağı

kand	:	şeker
kanı	:	nerede
kargı	:	kamış, kalın kamış
ka'r-ı deryâ	:	denizin gibi
kâr ü kisb	:	geçim yolu, sanat
kasâvet	:	gam, keder, tasa; sertlik
kaşı hilâl	:	hilâl kaşlı
kaşı keman	:	keman kaşlı
katre	:	damla
katre-i eşk	:	gözyaşı damlası
kayd	:	bağ, bağlantı, alâka
kazâ	:	Cenâb-ı Hak tarafından takdir edilen şeylerin meydana gelmesi
kelâm-ı güher-bâr	:	gevher saçan söz; inci gibi değerli söz
kelâm-ı âkılâ·e	:	akıllıca söz
kelb	:	köpek
kem	:	az, eksik; kötü, fena
kemâne	:	keman veya kemençe yayı, oku
kenz-i mahfî	:	gizli hazîne
keremkâr	:	cömert, eli açık
keştî-i hicrî	:	ayrılık gemisi
Kevser	:	Cennet'teki bir havuz veya ırmağın adı
kırâat	:	okuma, düzgün okuma
kıyâmet	:	dünyânın sonu; ölülerin dirilerek mahşerde toplanacakları zaman
Kızılalma	:	eskiden Roma ve Moskova kentlerini hatırlatan bu deyim sonraları «Türkçülük Ülküsü» anlamında kullanılmıştır; varılacak hedef.
kitâb-ı âsumân	:	semâvî kitap, dört kutsî kitap
kilâr	:	kiler
koçmak	:	kucaklamak ,sarılmak
kudret	:	kuvvet, tâkat güç; Allah'ın ezelî gücü

kûh	:	dağ
kûh-ı istignâ	:	kanâat dağı, aza kanaat etme, tok gözlülük dağı
kûhsâr	:	dağlık, dağ tepesi
Kur'ân-ı Celîl	:	Ulu Kur'ân
kûşe	:	köşe, bucak
kûy-i yâr	:	sevgilinin köyü, sevgilinin oturduğu yer
küffâr	:	kâfirler, hak dinini inkâr edenler
küllî	:	bütün
künc-ı firkat	:	ayrılık köşesı
küşâd eylemek	:	açmak
la'l	:	kırmızı renkli değerli bir taş; dudak
lâlezâr	:	lâle bahçesi
leb	:	dudak
levh	:	levha, üzerine resim veya yazı yazılabilen bir nesne
levh-i mahfûz	:	Allah tarafından takdir edilen şeylerin yazıldığı mânevî levha
libâs	:	elbise
Lokman	:	İslâm âleminde tıb üstâdı olarak bilinen peygamber, hekim, şâir ve velî gibi çeşitli kimliklerde görünen zat
lûtf	:	iyilik, güzellik; güzel muamele
mâ	:	su
mağrûr	:	gururlu, kendini beğenmiş
mâh	:	ay
mahbûb	:	sevilmiş, sevilen, sevgili
mâh-rû	:	ay yüzlü, yüzü ay gibi güzel olan, güzel
mahzûn	:	hüzünlü, kederli, üzüntülü
mâil	:	meyledici, istekli, hevesli, düşkün, seven
mânend	:	benzer, eş
mâni-i ülfet olmak	:	görüşüp konuşmaya engel olmak

Mansûr : (öl. 922) IX-X yüzyıllarda yetişen büyük sofilerdendir. Hallâc-ı Mansûr diye anılır. «Ene'l-Hak, Ben Hakkım» sözü şeriata aykırı bulunarak Bağdad'da asılarak öldürülmüştür.

mâr : yılan

ma'şûk : sevgi ve ilgi duyulan, sevilen

mazmûnî : mânâlı, sanatlı ince söz

ma'zûr : özürlü, özrü olan

meclis-i irfân : irfan meclisi; bilgili anlayışlı insanlardan meydana gelen topluluk

Mecnûn : Leylâ ile Mecnûn hikâyesinin erkek kahramanı; Kays; çılgın, çılgınca seven

meded : yardım, imdad; aman, eyvah

mefhûm : anlaşılan, anlaşılmış; sözden çıkarılan mânâ

meftûn : gönül vermiş; tutulmuş; sihirlenmiş

mehîtâbân : parlak ay, sevgili

mehrû : ay yüzlü, güzel, sevgili

mekkâr : hileci, hile ile aldatan, düzenbaz

melekü'l-mevt : ölüm meleği (Azrail)

melîl : kederli, utanmış, üzüntülü

menend : benzer, eş

mesel : örnek, benzer: dokunaklı ve manâlı söz; ahlâkî hikâye, atalar sözü

meshûr : sihirlenmiş, büyülenmiş, büyülü gibi tutkun

Mesîh : Hz. İsâ

mest : kendinden geçmiş, sarhoş

mestân : sarhoşlar

mestâne : sarhoşçasına, sarhoş imiş gibi, sarhoşa yakışır

me'vâ : yurt, mesken, yer, makam, sığınılacak yer

mevce	:	dalga
mevzûn	:	vezinli, düzgün, yakışıklı, ölçülü
mey	:	içki
meyhâne	:	içki içilen, satılan yer
mey-i ebrâr	:	iyilik sevenlerin içkisi
meyil aldırmak	:	gönlünü kaptırmak, gönül vermek, âşık olmak
Mısr-ı melâhat	:	güzellik mısırı, güzellik ülkesi
mızrak	:	uzun saplı ve ucu sivri demirli savaş âleti, kargı
mihnet	:	zahmet, eziyet; gam, keder, sıkıntı, dert; belâ
mihnet-i künc	:	yalnızhktan doğan keder
mihr ü mâh	:	güneş ile ay; sevgi
mir	:	bey
miyân	:	bel, orta, ara
mu'cizât-ı Nebi	:	Peygamberin mûcizeleri
mufassal	:	tafsilâtlı, uzun uzadıya anlatan
muhabbet	:	sevme, sevişme, sevgi, aşk
mukadder	:	takdir olunmuş, alında yazılı olan
murg-ı dil	:	gönül kuşu
musalla	:	namaz kılmağa yarayan açık yer; câmi civarında cenaze namazı kılınan yer
mushaf-i hüsn	:	güzellikler kitabı; Kur'ân-ı Kerîm
mu'tâd	:	alışılmış, âdet olunmuş
mübtelâ	:	düşkün, âşık
mücellâ	:	parlatılmış, cilâlanmış, parlak
müessir	:	iz bırakan, tesir eden, tesirli
mülk-i fenâ	:	fânilik ülkesi, gelip geçici olan dünyâ
mül	:	şarap
mümiu	:	inanmış, imanlı
Münker	:	mezarda ölüleri sorguya çeken iki melekten birinin adı; diğerinin adı Nekir; inkâr edilen, kabul edilmeyen

münkir	: inkâr eden, kabul ve itiraf etmeyen
mürüvvet	: mertlik, yiğitlik, iyilik severlik
müştak	: istekli, arzu eden, göreceği gelmiş, can atan
müyesser	: kolayı bulunup yapılan, kolaylıkla meydana gelen, rast gelen
nâb-ı la'l-i hoş-güvâr	: lezzetli kırmızı şarap
nâdân	: bilmez, câhil; haddini bilmez, kaba
nâdanlık	: haddini bilmezlik, cehalet, kabalık
nâgehan	: ansızın, birdenbire
nahl-i revan	: salınarak yürüyen fidan, sevgili
nakd-i ömr	: hayat, en kıymetli şey
nâlân	: ağlayan, inleyen, ağlayıp inleyici
nâle	: inilti, inleme
nâme	: mektup
nâr	: ateş, od; cehennem
nâr-ı aşk	: aşk ateşi
nâr-ı iştiyâk	: özlem ateşi, şiddetli istek
nazar	: bakma, bakış; değer verme
nazîr	: benzer, eş, örnek
nazm	: vezinli kafiyeli söz, şiir
nazm-ı mevzûn	: vezinli ölçülü söz, şiir, manzume
nâz ü istignâ	: nazlanma, kendini beğendirmek maksadıyla yapılan yapmacık davranış
nefs-i emmâre	: insanı kötülüğe götüren nefs, şehvet
Nekir	: mezarda ölüleri sorguya çeken iki melekten biri
Nemçe	: Avusturya
Nesîmî	: XIV. asırda yaşamış bir tasavvuf şâiridir. Söylediği şiirlerin yanlış anlaşılması neticesinde Halep'te derisi yüzülerek öldürülmüştür.
n'etsün	: ne yapsın

nevâ eylemek	:	seslenmek, nâme söylemek, ötmek
nev-civân	:	yeni yetişmiş, taze; delikanlı; gençlik çağına yeni girmiş olan genç
nevres	:	yeni yetişen
nevreste	:	yeni yetişmiş, yeni bitmiş, yeni meydana gelmiş
nice	:	ne, nasıl; çok, birçok, hayli;
ni'c oldu	:	ne oldu, nerede kaldı
nigâh	:	bakış, bakma
nişâne	:	iz, alâmet, belirti
niyâz	:	yalvarma, isteme
nîze	:	kargı, mızrak, süngü
nûr-ı dîde	:	gözünün nûru, çok değerli olan, sevgili
Nûr-ı Kibriyâ	:	Allah, Yaratıcı
nusha	:	muska
nûş etmek	:	içmek
nücûm	:	yıldızlar
nüzûl	:	inme
On iki imam	:	Şîa mezheplerinden Caferîlik inancını benimseyenlerce din ve dünya işlerini yürütmekte önder sayılan 12 din büyüğünün genel adı.
özge	:	başka
özge hâlet var	:	başka bir hâl var
pâdâş	:	ayakdaş, yoldaş
pâre	:	parça
pây	:	ayak
peleng	:	kaplan
pend	:	nasihat
per	:	kanat
perî	:	çok güzel olduğu için cin tayfası ve bilhassa bunların dişi olanı; güzel sevgili

pervâne : gece ışığın etrâfında dolaşan küçük kelebek
pervâz : uçma, uçuş
pes : şimdi, o halde, öyle ise, öyle olunca, velhasıl
pesend : beğenme, seçme, beğenici seçici
peykân : ok, okun ucundaki sivri demir
peymâne : büyük kadeh,
peymâne-vâr : kadeh gibi
pîr : ihtiyâr, yaşlı, koca; bir tarîkatin kurucusu veya o tarikatin kendisine bağlandıkları kimse
post : tüylü hayvan derisi; makam, mevki
pür-hûn : kan içinde, kanlı
pür-nûr : nurlu, aydınlık
râh : yol, tutulan yol, meslek, usul
rahm : acıma, esirgeme, merhamet
rahmet : acıma, esirgeme, koruma, yargılama; yağmur
rakîb : başkasının işini engelleyerek kendi işini yürütmeye çalışan; aynı güzeli seven iki kişiden diğeri; sevgiliyi gönülden sevmeyen âşıklar
ra'nâ : güzel, lâtif, hoş, hoş görünen
râyegân : bedelsiz, karşılıksız, bedeva; bol, pek çok
râz : sır
râz-ı derûn : içteki gizli sır
reftâr : gidiş, yürüyüş, hareket; salınarak edâlı yürüyüş
rehâ : kurtulma, kurtuluş
serteser : baştan başa, bütün
sertîz : ucu, baş tarafı sivri olan, keskin
serv-i bâlâ : uzun boylu servi, uzun boylu sevgili

serv-i bülend	: uzun boylu servi, sevgili
serv-i hırâmân	: nazlı sallanan servi, sevgili
serv-i nâz	: dalları yana sarkan servi, servi gibi salınan, naz eden sevgili
serv-i revân	: yürüyen servi, uzun boylu sevgili
seyf	: kılıç
seyr	: rüyâ, gezme, dolaşma, seyretme
seyrangâh	: seyir yeri, eğlenme gezme yeri
sîm	: gümüş
sim ü zer	: gümüş ve altın
sîne	: göğüs, gönül
sîne-i sad-pâre	: yüz parça olmuş göğüs, yaralanmış parçalanmış göğüs, gönül
sipah	: asker ordu
sipihr	: gök, semâ, felek; talih, baht
sokunmuş	: takınmış, takmış
subh	: sabah
subha-dek	: ṣabaha kadar
subh u şâm	: sabah ve akşam
sulh ü salâh	: uyuşma, uzlaşma, barış
susen	: susam
Sübhan	: Allah
sükker	: şeker
sürâhi	: uzun boylu su ve şarap şişesi
sûret-i divâr	: duvardaki resim, tablo, gölge v.b. şeyler
sürûr	: sevinç
süvâr	: ata binmiş, binici
şâd	: sevinçli
şağ (şah)	: şah, hükümdar, padişah
şag-ı perî	: şâh-ı perî, periler şâhı
şâh-ı cihan	: padişah, cihan padişahı
şâh-ı hûban	: güzellerin şahı, en güzel
şâh-ı levend	: askerlerin başı, komutan, sevgili (burada)

şecâat : yiğitlik, yüreklilik, cesaret
şefâat : suçlunun suçunu bağışlatmak için yapılan aracılık ve kayırma
şefi' olmak : suçlunun suçunun bağışlanması için aracı olmak
resul : elçi; kitap sahibi peygamber, elçi; Hz. Muhammed
rûh : canlılardaki hayat maddesi; can, nefes
ruh : yanak
rûh-ı revân : akan ruh, giden ruh, sevgili
rubsâr : yanak, yüz, çehre
rûy : yüz, çehre
rûz : gün
rûz-ı cezâ : kıyamet günü, mahşer
rûz ü şeb : gündüz ve gece
sabâ : gün doğusundan esen hafif ve latif rüzgâr
safâ : gönül şenliği, eğlence
sâgar-ı Cem : Cem'in kadehi
sâgar-ı sahbâ : şarap kadehi
sahbâ : şarap, içki
sâhibkıran : her zaman başarı kazanan hükümdar
sahn-ı belâ : belâ yeri, belâ meydanı
sâkî : içki sunan güzel
sâkiyâ : ey sâkî
salâbet : dayanıklılık, kuvvet, katılık, peklik, mânevî kuvvet
sâlâr-ı aşk : aşkın kumandanı
salevat : Hz. Muhammed'e edilen duâlar
savm : oruç
sayd : av, avlama, avlanma
sebzezâr : yeşillik biten, yeşillikle kaplı yer, çayırlık
sefîne : gemi

seher	:	tan yeri ağarmadan biraz önceki vakit
sehhâr	:	büyücü, büyüleyici
sehî-kāmet	:	düz, düzgün boy
sehil	:	kolay, sâde
semâ	:	gökyüzü
senâ eylemek	:	medhetmek
ser	:	baş
serâpâ	:	baştan ayağa, bütün
ser-bürehne	:	başı açık
serd	:	soğuk, sert
serdâr	:	kumandan
serefrâz	:	başını yukarı kaldıran, yükselten, benzerlerinden üstün olan
şeh-i hûban	:	güzeller şahı, güzellerin en başta geleni
şehâded	:	şâhitlik, bir şeyin doğruluğuna inanma; delâlet, alâmet, işaret; şehitlik
şehid	:	din veya yüksek bir ülkü uğrunda ölen kimse; savaşta ölen
şem	:	mum
şem-i ruhsâr	:	(mecaz) yanağının ışığı, parlaklığı, güzelliği
şems ü kamer	:	güneş ile ay
şerha şerha	:	parça parça, dilim dilim
şerhidüp	:	açıklayıp
şermende	:	mahcup, utangaç
şeşber	:	(şeşper), altı dilimli topuz
şetâret	:	sevinç
şeydâ	:	aşktan aklını kaybetmiş, çılgın, divâne
şikâr	:	av
şikest	:	kırılmış, kırık
şimdengerü	:	bundan sonra
şimşir	:	(şemşir), kılıç
Şirin	:	Ferhad ile Şirin hikâyesinin kadın kahramanı; tatlı, sevimli, cana yakın

şive	:	işve, naz, edâ
şûh	:	hareketlerinde serbest; neşeli, şen, oynak
şügüfte (şüküfte)	:	«açılmış» manâsına gelerek birleşik kelimeler yapar, nîm-şügüfte: yarı açılmış......... gibi
şûh-ı cihan	:	cihanın en neşeli, işveli, güzeli, sevgili
tâb	:	tâkât, güç, kuvvet
tâbân	:	parlak, ışıltı, ışık saçan
Tâc	:	Bazı tarikat ehli şeyhlerin giydiği başlık, hükümdarların başlarına giydikleri mücevherli başlık
takrîr	:	ifâde, beyan
takvâ	:	Allah'tan korkarak O'nun emirlerine riayet etme
ta'n eylemek	:	kınamak, ayıplamak
tarh	:	atma, kovma, bırakma, çıkarma, dağıtma
tâtar	:	çok süratli bir şekilde mektup getirip götüren ulak, posta
teber	:	balta
temennâ	:	selâm, el ile selâm verme
temâşa eylemek	:	seyretmek
terahhum	:	merhamet etmek, merhamete gelmek, acımak
teshir	:	büyü yapma, büyüleme, aldatma
teşrif	:	şereflendirme, şereflendirilme, şeref verme
tevekkül etmek	:	işi Allah'a bırakıp kadere râzı olma
tıfl	:	küçük çocuk, ufak tefek
tıfl-ı nevreste	:	yeni yetme, genç, sevgili (burada)
tîg	:	kılıç
tîg-i âb-dâr	:	su verilerek sertleştirilmiş keskin kılıç
tîg-zen	:	iyi kılıç kullanan
tîr	:	ok; sevgilinin kirpiği ve bakışı

tîr-endâz : ok atan
tîr-veş : ok gibi
tiryâk : panzehir, afyon
tiryâk-i ekber : en büyük, en tesirli panzehir, hayat verici
tûr-ı sînâ : Sinâ dağı, Allah'ın Hz. Mûsâ ile konuştuğu dağ
tûti : dudu, papağan cinsinden taklit yapan bir kuş
tûti-dil : dudu dilli, tatlı dilli, hoş konuşan sevgili
tûti-zebân : dudu dilli
türâb : toprak
uçmak : cennet
uğru : hırsız
umman : büyük deniz, okyanus
uşşâk : âşıklar
üftâde : düşkün, düşmüş, âşık
ülfet : alışma, görüşüp konuşma; dostluk
üsküf : çalım; ağırbaşlılık, düzen davranış, tutum
va'de-i ferdâ : Gelecekte vadedilen; ahretle vadedilen
vâfir : çok, bol
vakt-i seher : seher vakti, tan yeri ağarmadan biraz önceki vakit
-vâr : benzetme edatı, gibi
ve'dduhâ : kuşluk vakti gibi
vefâ : sözünde durma, sözünü yerine getirme
ve'l-leyl : gece gibi, simsiyah
verd : gül, çiçek
visâl : kavuşma
vuslat : kavuşma, ulaşmak, yetişmek
yâd : anma, hatırlama
yâdigâr : bir kimseyi veya nesneyi hatırlatacak şey, armağan

Ya'kub	: Hz. Yusuf'un babası olan Ya'kub peygamber
yâr-ı gar	: (Mağara dostu) Hz. Ebubekir; çok vefalı arkadaş
Yezdân	: Allah
Yusuf	: Hz. Ya'kub'un oğlu olan peygamber. Güzelliğin sembolü, Yusuf'la Zeliha hikâyesinin kahramanı
Yûsuf-i-Ken'an	: Hz. Yusuf
Yûsûf-ı sânî	: ikinci Yusuf anlamına güzel ve yakışıklı kimse
zağlamak	: kılıç ve bıçağa bilemekle su vermek, kılağılamak
zâhid	: Dinin emirlerini yerine getirip yasaklarından sakınan, ibadetle uğraşan; aşırı sofu
zâhir	: dış görünüş. açık, belli
zâr	: inleme, ağlama
zâr-ı şeydâ	: çılgınca inleyen, çok acı çeken âşık
zebân	: dil, lisan
zekât	: İslâmın beş şartından biri olan, mal ve paranın temizliğini, helâlliğini sağlamak üzere kırkta birinin her yıl sadaka olarak dağıtılması
zelâlet	: zelillik, hakirlik, alçaklık
zerre	: pek ufak parça, en ufak
zevâl	: zâil olma, sona erme
zevrak	: kayık, sandal
zeyn	: süs, bezek
zinet	: süs, bezek
zir ü zeber	: alt üst
zulüm	: haksızlık, eziyet, işkence
zühd	: her türlü zevke karşı koyarak kendini ibadete verme
zülâl	: saf, hafif; tatlı su, güzel
Zülfikar	: Hz. Muhammed'in Hz. Ali'ye armağan ettiği ucu çatallı kılıç: iki tarafı keskin kılıç
zülf	: yüzün iki yanından sarkan saç
zünnâr	: papasların bellerine bağladıkları uçları parlak, ipten örme kuşak

17'nci asır, Türk Halk Şiirinin kemiyet ve keyfiyet bakımından büyük şâirler yetiştirdiği bir devirdir. Bu devrin ünlü şâirlerinden biri de Gevherî'dir.

Gevherî, Divan şiirinin tesirini aksettiren yazı diline yaklaşmış bir İstanbul halk Türkçesi ile şiirlerini yazmıştır. Bu şiirlerin büyük çokluğu "aşk" temi etrâfında toplanmaktadır.

Prof. Dr. Şükrü Elçin aşağıdaki:

Şukûfe olmayan bağa girmeziz
Hazânı var imiş gülü dermeziz
Değme bir güzele gönül vermeziz
Dilberin hüsnünde ân isteriz biz

dörtlüğünde görüleceği uzere ideal güzelliği arayan Gevherî'yi bu kitabıyla okuyuculara tanıtmaya çalışıyor.

ISBN - 975 - 17 - 0010 - 8
450.-TL.